

ЛЕЗГИ Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!

13-январь тарихда Россиядин печатдин югъ яз гъатнава. Неинки печатдин хилен къуллугъ-чийри - газетар, журналар чапдай акъудзавайбуру, радиодин ва телевиденидин журналистри, гъак' миллионралди газет к'елзавайбуру, телетамашачийри, радиодал ашукъбуру, агъзурралди мухбиррини и югъ руьгъдин сувар яз к'ейдзава.

Печатдин гаф галачиз инсанри уьмуьр фикирдиз гъизмач. Ам руьгъдин къул тирди хъиз, чун агудзавай, чи къанажагъ, уьмуьр вилик тухузвай къуватни яз машгъур я.

Вири журналистриз, газет к'елзавай, адал рик' алай, чухъ галаз алакъя хуьзвай вирибуруз и сувар чна рик'ин сидкъидай мубаракзава. Къуй куькъелемар хци, рик'ерин къастар михьи ва экуь хъурай!

(Печатдин йикъаз талукъ гегъениш материалар чна къведай нумрада гуда)

1920 – йисалай акъатзава

N 2 (10907) жуьмьа 10 – январь, 2020 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Къиблепатан Дагъустан: месэлаяр ва абур гъялуни рекъер

Къурагърин хуьр

Ильяс БУКАРОВ

Алуькнавай цийи, 2020-йисарин, девирда Къиблепатан Дагъустандин вилик гъихътин везифаяр акъваззава? Лагъана к'анда хъи, регионда гъялна к'анзавай месэлайрин сан къун четин я.

Гъелбетда, чкадин агъалияр, чпин ери-бинейр туна, къил хуьн патал масанриз куьч хъунин вилик пад къун Къиблепатан Дагъустан патал кар алай месэла я. Амма и к'валах дуьзгъундаказ гуьзчивилик кутун четин акъваззава, гъик' лагъайт'ла, агъалияр санай масанриз куьч хъуниз талукъ статистикадин ихтибар ийиз жедай хътин депилар авач. Гъар гъик' ят'лани, чпин ери-бинейр таз, масанриз куьч жезвай агъалийрин къадар гзаф я.

2010-йисара и татугай к'валах лап гегъениш хъана. 2000-йисара республикадин шегъерар гъелелиг хъсан ериш аваз вилик физвайт'ла, алай вахтунда абур вилик финни зайиф жезва. Шегъерин са къадар агъалийрини къил хуьн патал маса регионриз ва гъатта къецепатан уьлквейриз физва. И к'валахдин майданар дуьзгъундаказ къалурзавай делилар гъелелиг авач. И кар дагълух хуьрера къиле тухун иллаки четин я. Мисал яз, хуьре 150 кас амуькун, ана лагъайт'ла, 300-500 кас регистрация авунваз хъун мумкин я. Са кар ашкара я: агъалияр къил хуьн патал, чпин ери-бинейр туна, масанриз куьч хъунин месэла акъалт'лай хцибурун жергедик акатзава. И кар сеbeb яз республика чанда къуват-такъат авай, регион хъсан ериш аваз вилик тухуз алакъдай хейлин жегъилрикай магърум жезва.

Экономика

Регион к'евяй акъудун патал и хиле авуна к'анзавай к'валахдин майданар лап екебур я. Агъалияр масанриз куьч хуьн - им инсанриз чпин къил хуьдай рехъ жагъун тавунихъ, к'валахдин чкаяр бес тахъунихъ галаз алакъялу месэла я. Гъак' хъайила, региондихъ экономика вилик тухун патал авай мумкинвилерикай тамавилелди менфят къачун герек я. Анжах са хуьруьн майишат вилик тухуналди гъалар виле акъадайвал хъсан патахъ дегишариз жедач. Алай макъамда и хиле арадал гъизвай къазанжияр са акъван екебур туш. Мисал патал, 2019-йисан зулухъ Ахцегъ районда арадал атай гъалар фикирдиз къачун. Ина паталай къевезвай ксари чкадин агъалийривай са килограмм ичер 3,5 манатдихъ маса къачузвай. Маса гафаралди лагъайт'ла, са тонн емишар гъасилай, к'ват' хъувур ва абур къабулдай пунктариз вахкай багъманчидив агъайди анжах 3500 манат пул я. Гъа и къадар пул лагъайт'ла, шегъердин агъалийривай са къве юкъуз таксида аваз пассажирар тухуналди къазанмишиз жеда. Куьрелди, регионда багъманчивал аквадай хътин менфят гудай хел яз амуькзавач. Эгер чкадал хуьруьн майишатдин суьрсет гъялдай промышленностдин карханайрини к'валахзавайди тирт'ла (консервиар, ширеяр... гъазуриз), хуьруьн майишатдин производстводи тайин тир нетижар гудай. Къезил промышленностди са къадардин доходар арадал гъидай мумкинвал гудай. Куьрелди, гъасилай суьрсет маса гудай рекъер-хуьлер жагъурун герек я. Ам Россиядин сергъят-

рилай къерехрани маса гуни месэладизни килигиз жеда.

Дербент

Дербент Къиблепатан Дагъустандин экономический центр тирвилляй, регионда гъалар вилик фин и къадим шегъерда экономика вилик тухунин барада агалкъунар хъунилайни хейлин дережада аслу я. Ина туризм вилик тухун шегъердиз къецепатай пулдин такъатар желбдай гележег авай рекъерин жергедик кутаз жеда.

Целди таъминарун

Агъалияр хъвадай ерилу целди таъминарун республикадин вири шегъерар патал хци месэла яз амуькзавач. Хуьрерин агъалийри гзаф вахтара хъвазвай яд, гекъигайла, ерилуди я, гъик' лагъайт'ла, абуру хъун патал булахрин ва вацарин яд ишлемишзава. Шегъерин агъалийри ишлемишзавай яд лагъайт'ла, хейлин дуьшуьшра муьрхъуь къунвай турбайрай къевезвайди, цин гъамбарханайрай къачузвайди я. Дербент шегъердин къил Хизри Абакарова малумарайвал, шегъер целди таъминарзавай къурулушар 85 процентдин дережада пайгардикай хкатнава. Яд агакъардай къурулушриз талукъ месэла хъиз, яд къачудай чешмеяр ишлемишунин месэла хциди я. И месэла неинки шегъердин агъалийрин сагъламвал патал нетижалуди я. Малум тирвал, 2010-йисарин юкъвара и месэладив дуьзгъундаказ эгеч' тавуни Самурдин там терг жедай къван чкадал гъана.

▶ 2

Нумрадай к'ела:

БАТАНПЕРЕСВАЛ

Декабрдин муштулух

Вичиз буйругъ авур гъар са тапшуругъ кардин гъавурда аваз, дирибашвилелди ва вахтунда тамамарай архит'вездиз командирри дуьзгъун къиметни гана. Старший лейтенантди мукъвал-мукъвал вичин къуллугъдин чинер дегишарна. Капитан, майор, подполковник, полковник ва гила - генерал-майор...

▶ 3

ЖЕМИЯТ

Мурк юзанва

Лагъана к'анда, Самур вац'ал гъевечли ГЭС-ар эцигун фикирдиз къачунва. Пешекарри къейдзавайвал, ихътин дуьшуьшда Самур дередин чилериз зиянар жедач. Проект къилиз акъуддай ч'лавуз халкъди менфят къачун тийизвай мулкарикай хийир къачуда.

▶ 4

ИРС

“Фаргъад буба рахазва...”

Назир Агъмедов XX асирдин Гомер Ст'ал Сулейманнахъ галазни мукъувай таниш тир. Сулейман вични мукъвал-мукъвал Махачкъалада Назир Агъмедовахъ илифдай. И кардин нетижа яз, Н.Агъмедова кхъенвай “Шаламра аваз феи уьмуьр” къил ганвай рик'ел хкунарни арадал атана.

▶ 5

ЭКОНОМИКА

Яшайишдин бинейрин бине

Дагъустандин къиблепатан районра бейкарвал т'имилардай мумкинвилер авачиз туш. К'анзавайди районрин кар алай идарайри месэладин винел к'евелай, мукъуфдивди к'валахун я. Вирибуруз малум я хъи, Дагъустанда туризм эвелимжи къайгъуйрикай сад яз малумарнава. Гъа и туризмдин еришар вилик фирдавай ципиц'рихъ игътияжни са шумуд сеферда артух жеда.

▶ 7

ХАБАРАТ

Машгъур испикви

Чаб яшамаш жезвай чкайра миллетдин т'вар анжах хъсан патахъай алемдиз раижзавай, жуьреба-жуьре хилера пешекарвилелди зегъмет ч'лугунилай гъейри, халкъдин тарихдиз, ч'лааз, медениятдиз майилвалзавай, милли ивиррин къайгъударвалзавай ватанэгълиярни чухъ т'имил авач. Москвада яшамаш жезвай Максим Жалиловни гъа ихътинбурун жергедай яз гъисабиз жеда.

▶ 12

ХАБАРАТ

Экуь къаматдиз бахшна

“Лезги газетдиз” акъажунрин тешкилатчийри хабар гайивал, 2020-йисалай турнирдин дережа дегиш жеда. Ильман Алипулатован - гъевчлидан экуь къаматдиз бахшнавай республикадин турнир Къиблепатан Дагъустандин жуьреба-жуьре шегъерра ва районра къиле тухуда.

▶ 15

Виниз тир агалкьунрай

Дагъустан Республикадин Кьил Владимир Васильеваз Урусин православиядин килисадин пак князь Даниил Московскийдин кьвед лагъай дережадин орден гана.

Иса Пайгъамбар хайи йикъан (Рождество) сувариз талукъарнавай мярекатар кыле тухудайла, Махачкьаладин ва Грозныйдин архиепископ Варлаама Дагъустан Республикадин Кьил Владимир Васильеван хиве авай пара важиблу везифайрикай лагъана. Га са вахтунда ада кьейдна: "Республикадин Кьили неинки регьбервал гун лазим я, ада гьакъ куьмек, теселли гун, гьыл кьун, дуьз рекье тун, га са вахтунда вичин кылелли Аллагъ алайди рикел хуьн лазим я".

Махачкьаладин ва Грозныйдин архиепископ Варлаама, Москвадин ва вири Уру-

сатдин пак Патриарх Кириллан разивални аваз, виниз тир агалкьунрай Владимир Васильеваз Урусин православиядин килисадин пак князь Даниил Московскийдин кьвед лагъай дережадин орден гана.

Владимир Васильева вичин нубатдай урусин православиядин килисадин Махачкьаладин епархияди тухузвай кьени квалах, республикада ислягъвал ва меслятвал хуьн, акьалтзавай несил тербияламишун ва марифатдинни ахлакьдин рекъай тербия гуни жигъетдай кутазвай пай кьейдна.

"Инанмиш я хьи, республикадин гьукумдин, чкадин самоуправленидин органрин ва диндин организационин арада санал квалахунин гьалари яшайишдин ва руьгъдин рекъай еке кьимет авай просветительский проектар, программа-яр вилик тухуниз ва кылиз акьудуниз куьмек гузва. Идахъ Дагъустанда граждандин обшество арадал гьун патални важиблу метлеб ава. Къуй лайихлу уьмуьр тестиькарзавай инсанриз кьени крар авуниз эверзавай и сувар ислягъвални кланивал галаз гьар са кваллиз, хизандиз мугьман хуьрай. Къуй абурун кьени мурадар кылиз акьатрай. Иса пайгъамбардин хайи йикъаз талукъ сувар чна вири хаш-парайриз тебриькава", - лагъана эхирдай Владимир Васильева.

Мубаракрай!

Россиядин алмирис - илимдин докторриз госу-дарстводин патай куьмек гуни мураддалди Россиядин Федерациядин Президентдин грантар къачуниз талукъарнавай 2020-йисан конкурсдин نتیжайрикай малумарна. Вири жуьредин хилерай илимдин 57 доктордикай гьалибчяр хьана.

Илимни технологияр вилик тухунин лап кар алай "Переход к передовым цифровым, интеллектуальным производственным технологиям, роботизированным системам, новым материалам и способам конструирования, создание систем обработки больших объемов данных, машинного обучения и искусственного интеллекта" хилей 21 гьалибчи тайинарна. Абурун арада "Неэрмитовы вейлевские фермионы типов III и IV: исследование природы спектров термодинамики и транспорта" проект гваз майдандиз экъечлай физикадинни математикадин илимдин доктор **Заур АЛИСУЛТАНОВНИ** ава.

Машгьур конкурсда гьалибвал къачун чна Заур Алисултановаз риклин сидкьидай тебриькава.

И йикъара 2019-йисуз массовый информ-мациядин такъатрин хилей РФ-дин Гьукуматдин премиядин лауреатар чир хьана. Талукъ къарардал премьер-министр Дмитрий Медведева къул члуьгуна. Лауреатрин сиягда Дагъустандин машгьур журналист **Алик АБДУЛГАМИДОВНИ** ава.

Инстаграм сетда регионрин журналистика вилик тухудай "Каспий-Медиа" Центрадин официалний аккаунти хабар гузайвал, РФ-дин Гьукуматдин премия гудай, вичик уьлкведин медиасообществодин машгьур векилар акатзавай ведомствойрин уртах Советди Дагъустандин журналистди республикада коррупциядин, экологиядин ва карчивилин месляйриз талукъарнавай материалриз еке кьимет гана.

Алик Абдулгамидов СМИ-рин хилей Россиядин Гьукуматдин премия ганвай Дагъустандин журналистикай сад лагъай кас я. Виликдай, 2014-йисуз, виниз тир и шабагъ-

диз республикадин "Черновик" газетдин редакция лайихлу хьанай.

Аслу тушир журналистдин "Самурдин там хуьн. Вариантар мумкин яни?", "Махачкьала - варварин шегьер?", "Кесиб инвестордикай са гаф лагъ. Дагъустандин карчийрин уьмуьрдай пуд агьвалат (история)", "Виртуальный дуьнья ва гьакъикъи дуьнья. Республикадин кыли Халкьдин Собранидиз рекье тунвай Чарчиз послесловие", "Клуац арадал гьизва, начальникар!", "Чилин кланик квай гарнизондин гелерай. Аджимушкайдин запискаяр" макъалайри тивар-ван авай эксперт-рин патай виниз тир баллар къазанмишна. Макъалаяр республикадин газетра ва регионрин журналистика вилик тухудай "Каспий-Медиа" Центрадин сайтда чагнавай.

РФ-дин Гьукуматдай телеграмма рекье туналди, Алик Абдулгамидоваз къазанмишнавай шабагъ шад гьалара вахкуниз талукъарнавай мярекатдиз Москвадиз эвернава.

КЪЕЙД. РФ-дин Гьукуматди массовый информ-мациядин такъатар вилик тухун ва и хиле пешекарвиллин квалах гьевесламишун патал и премия 2005-йисуз тешкилна. Премиядин лауреатвиллиз кандидаттар обществоний тешкилатри, массовый информ-мациядин такъатрин хилей организационин, премиядин лауреатри ва СМИ-рин рекъай гьукуматдин премияр гуни патухъай къарар акьуддай Советди къалурзава. РФ-дин Гьукуматдин премияр яратмишунрин ва пешекарвиллин рекъай виниз тир агалкьунрай къазанмишай Россиядин, гьакъни урус члалалди пер-редачяр тухузвай ва макъалаяр чапзавай къецепатан СМИ-риз гузва.

Кьиблепатан Дагъустан: месэляяр ва абур гьялуни рекьер

1

Гила Дербент шегьер хьвадай целди таъминаруни чешме Сулейман-Стальский райондин Шурдереда авай цийи гьамбархана яз гьисабзава. Инал Самурдин там саламатдиз хуьн кьурхулувилик кутуни себебар арадай акьуднавайди хьиз аквазва. Амма там хуьн патал зурба чалишмишвилер авур жемият, сифте нубатда, Самурдин тамун патарив гвай чкайра яшамис жезвай агьалияр секин хуьн патал Дербент хьвадай целди таъминаруни чешмедиз талукъ месэла акьалтлай дережада гьялун герек я.

Рекьер туькьурун

Рекьериз талукъ месэла вири Дагъустан патал хьиди яз ама. Гьатта федеральный "Кавказ" рекьихъни авайди улакьри кьве терефдихъни гьерекалда анжах кьве зул тир члавуз мад вуч хьла-гьиз жеда? Дугъри я, рекьерин са бязи участокар хьсан гьалда ава. Мисал яз, Дагъустандин кеферпата, Кьиблепатан Сухокумскдин районда авай рехъ ва я Гимридай Ботлихдиз къван тухванвай рехъ хьсан гьалда ава. Амма, санлай къачурла, гьалар татугайбур я. Дугъри я, агьалияр яшамис жезвай вири чкайриз рекьер тухванва. Месэла абур дуьзгьун къайдада аваз хуьнихъ галаз алакьалу я. Хейлин рекьер кьир цун тавунвай, чиргъ вегин тавунвай къулайсузбур я. Рутулай Цахуриз къван тухванвай рехъ га ихъинди яз гьисабиз жеда. Кьир цанвай рекьерни, бязи чкайрилай фура - лекьвер акъатна, ерисуз гьалдиз атанва. Бязи чкайрилай рекьиз дагъдин къванер вегьенва. Ахътин рекьерай фин лап четин я. Мисал яз, Агьул ва Кьули районар алакьалу ийизвай рекьикай га ик лугьуз жеда. Яргъаз къакъатнавай къакъан дагъдин хуьрериз тухванвай рекьер авай гьал иллаки члуьри я. Улакьрилай а рекьерай, гьатта кьир цанваз хьайитлани, дуьзгьун ериш аваз физ жедач. А рекьер тик квайбур, газф къекъуьнар авайбур я. Чебни пайгарсуз гьалда аваз хьайитла, анрай улакьар гьалун лап четин акъваз-зава. Кубурелди, экономика рекьерилай аслу хуьнин макъсад квекай ибарат я лагъайтла, рекьерин ери гьикъван хьсанди

хьайитла, майишатрай ва карханайрай акъатзавай харжияр гьакъван тимили ва агакъзавай къазанжийрин къадарни гьакъван артух жеда.

Культурадин имаратар хуьн

Тарихдинни медениятдин ирсиник акатзавай имаратар хуьн важиблу месэлайрин жергедик акатзава. Чи регион тебиатдин гуьзелвилералди, тарихдинни медениятдин ирсиник акатзавай ивиралди девлетлу я.

Тарихдин метлеб авай имаратар ва музейр и барадай акьалтлай важиблу метлеб авайбур я. Сулейман-Стальский районда халкьдин члехи шаирдин кваллиз - музейдиз цай ягъуни медениятдин идараяр, иллаки кьиметлу шейэр, экспонатар хуьзвай чкаяр, саламатдиз амуькдавал авунин къайгъуйрик хуьн герек тирди рикел хкизва. И имаратар цаяр къуникай хуьнин месэладизни кьеттен фикир гана клан жезва.

Развивилелди кьейд ийиз жеда хьи, 2020-йисара терроризмдин ва экстремизмдин хаталувал 2010-йисара къван хьиди яз амуькдач. Сад лагъайди, вахтар дегиш хьанва: чинеба кардик квай яракьлу дестейри активвал къалурун Кавказда кыле фейи дяведин нетижайрихъ галаз алакьалу яз хьана. Женгинин гьерекатар фадлай акьалтарнава. "Кылер инфенвай" бязи ксариз чпин туькьуьл къисмет Сирияда жагъанва. Идани Кавказда гьаларин къизгьинвиллин дережа агъузардай мумкинвал гана. Идалай гьейри, информ-мационний ва телекоммуникационний технологияр гьеншндаказ кардик кутуни жегьилриз интернетда активвал къалурунихъ галаз алакьалу квалахдин цийи жуьрейрал машгьул жедай мумкинвал гана. Кылди къачуртла, жегьил ксар программироватунин ва веб-дизайндин месэлайрал машгьул жезва ва, интернетдин сетрикай менфят къачуналди, абур квалахдихъ къекъевезва ва ик мад. Идани чун гьалар эсиллагъ умуд кутаз тежедай-бур яз гьисабунин агьур фикиррикай азадзава. Чун умудлу тирвал, са цлуд йис арадай фейила, чавай 2020-йисара къазанмишай агалкьунрал шадвал ийиз жеда.

Тамар хуьниз - такъатар

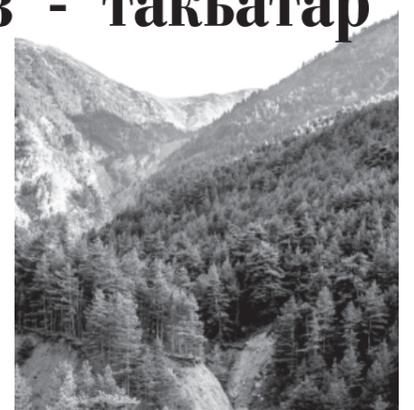
Дагъустандин тамарин майишатдин комитетди 2019-йисуз, "Экология" милли проектдин сергьятра аваз, "Тамар хуьн" программа кылиз акьудун патал пландик куьур вири мажбурнамаяр виш процентдин тамарнава.

Дагъустандин тамарин майишатдин комитетдин председателдин везифаяр вахтуналди тамарнававай Вагъаб Абдулхамидован гафаралди, региондин «Тамар хуьн» проект 2024-йисалди цийи тамар кухтунихъ ва абурун къадар мад-ни артухарунихъ элкьуьрнава.

Тамарин майданар хуьн, гьеншенарун Дагъустандин тамарин ведомство патал эвелимжи месэла я, гьик лагъайтла, республика Россияда тамар тимили авай регион (тамари кьунвай майданрин къадар 7,2 процентдиз барабар) я.

И проект кылиз акьудунин сергьятра аваз Дагъустанди сифте яз тамарин майишат патал лап къалин, физ четин чкайра ишлемишиз жедай цаяр хкадардай кьве автоцистерна маса къачуна, кьейдна В.Абдулхамидова.

Региондин "Тамар хуьн" программа уьмуьрдиз кечирмишунин мураддалди федеральный бюджетдай 2019-2021-йисар патал 130,46 миллион манат чара авунва. И такъатрихъ 2019-йисуз 514 гек-

тарда тамар кутуна, тамун набататрин 5515 килограмм тумар гьазурна, 43,4 миллион манатдихъ цаяр хкадардай ва тамарин майишатдин техника маса къачуна.

Дагъустандин тамарин майишатдин делилралди, 2020-йисуз региондин "Тамар хуьн" проект кылиз акьудун патал 41,6 миллион манат серфдайвал я.

"Экология" милли проектдин сергьятра аваз республикадиз федеральный бюджетдин субвенцияр рекье твада. Ик, цийи кылелай 514 га тамар кухтун патал - 13,3 миллион, 5,5 тонн тумар гьазурун патал - 3 миллион, тамарин майишатдин техника ва тадаракар маса къачун патал 19,7 миллион манат чара авун пландик кутунва.

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Киш йикъан няни тир. Зун хтул Мадинадихъ галаз къугъунал машгъл тир. Телефонди зенг авуна. Хтулди, гьасятда фена, трубка зи патав гъана. Телефондай дуст, полковник, Цийи Макъарал яшамеш жезвай Магъсуб Магъмудован сес агакъна. Куьруь жузунар авурдалай гуьгъуьниз ада гьевес кваз лагъана:

- Къе муштулухар гудай югъ я, Нариман стха. Чи мад са къегъгал хчикай генерал хъанва. Президент Владимир Путина Указ акъуднава.

- Вуж я ам? - хабар къуна за.

- Арсен РАГЪМАНОВ, Агъа Архитгай я. Университет къутягъайла, за къве йисуз Архитрин школада къвалахна. Заз Арсенан дахни, дидени хъсандиз чизвайди я. Абурни муаллимар тир. Зун исятда Арсенахъ вичихъ галазни рахана.

- Мубаракрай, дуст кас! Муштулух гунай сагърай вун. Ахътин вилегъ, уьткъем, дирибаш рухваяр, Ватандин къудратлувал хкажзавай къегъгалар чахъ мадни хъурай! - лагъана за.

Амма Арсен школа къутягъай 1982-йисуз Новосибирскдин военно-политический къилин училищедик экечна ва анаг ада агалкъунралди акъалтларна.

Гъа инлай архитвидин, жегъил лейтенантдин, Советрин Армиядин офицердин муракаб ва дамахлу къуллугъ башламиш хъана. Вични Рагъэкъечдай патан Германияда, Советрин къушунрин частара. Горбачева Берлиндин цал чукурдай, къве Германиядиз сад хъжедай икърардал къулар чу-

манйивилер муьтубъгарна, къастуналди виликди фена ва члехи командирри вилик эцигзавай къетлен, жавабдар везифаяр къилиз акъудна кланзавай. Четинвилер тлимил акъалтначтлани, Арсен Рагъманов имтигъанрай итимвилелди, лайхлувилелди экъечна. Махсус операцийрани ада командирвилдин, Ватандиз вафалу аскервилдин, къагъриманвилдин алакьунар, ерияр къалурна. Гъа са вахтунда ада РФ-дин Яракьлу Къушунрин Генеральный штабдин академияда вичин чирвилер, вердишвилер хкаж хъувуна. Аскервилдин жуьэтлувилай, ВДВ-дин личный состав женгинин рекъай гъазуруник еке пай кутунай 1996-йисуз Рагъмановаз "Ватандин вилик лайхлувилерай" II дережадин ордендин медаль, 1999-йисуз "Жуьрэтлувилай" орден гана. Ам гъак "Виват Победа" премиядин лауреатни я.

Кардив государстводин дережада эгечлун, вилик эцигнавай везифаяр къилиз акъуддай клеивал, къаст хъун, виниз тир жавабдарвал гиссун, десантникдиз хас мягъкемвал, зиреквал хъун-ибур Ватандиз чешнелудаказ къуллугъ авунин акъалтлай хъсан ерияр я. Гъавилилай чи ватангълидал муракаб вези-

Чехи Гъалибвилдин - 75 йис Гегъенш гъазурвилер

Нариман КЪАРИБОВ

Вири уьлкведа хъиз, Дербент шегъердани Ватандин Чехи дяведа чи баркаллу Яракьлу Къушунри, Советрин вири халкъди къанлу Гитлеран чапхунчийрин аксина игитвилелди къиле тухвай женгер эбеди яз рикел хуьзва. Гъалибвилдин 75 йисан лишанлу юбилейдиз гъазурвилер акунин барадай шегъердин мэр Хизри Абакаров къиле аваз тешкилнавай махсус комитетдин заседание къиле фена ва анал 9-Майдин сувар тешкилуникай гегъенш ва итижлу ихтилат хъана. Мярекатдал шегъердин депутатрин собранидин председатель Мовсум Рагъимова малумарайвал, алай вахтунда шегъердин мектебра, къилин ва юкъван образованидин идарайра Гъалибвилдин сувариз талуькарнавай игитвилдин тарсар къиле тухузва, акъалтзавай несил дяведин иштиракчийрихъ ва ветеранрихъ галаз гуьруьшмиш хъунар тешкилзава. И барадай шегъерда кардик квай Женгинин баркаллувилдин музейда гъар гъафтада тухузвай мярекатар гзаф маракълубур жезва.

РИКЕЛ ХКИН. Ватандин Чехи дяведин женгериз Дагъустандин вири халкъарихъ галаз санал 16 агъзурдалай гзаф дербентвиарни, гъа жергедай яз 6 агъзур кас гуьгъуьллудаказ фейиьди я. Алай вахтунда абурун игитвилериз талуькъ памятникар, мемориалар къайдадиз хкизва, аскеррин сурар кул-курсикай миьхъзава, аниз фенвай рехъ туюкьурзава.

Гъалибвилдин сувариз гъазурвилер акунин шегъердин "Горзеленхоз" идарадин коллективдини вичин зегъметдин пай кутава. Карханадин директор Сергей Аллагъкулиева малумарайвал, шегъердин Женгинин баркаллувилдин паркуна, "Гъамишалуьгъ цъай" мемориалдин ва Игитрин аллеядин къерехар тирвал 300 - далайни гзаф хризантемадин кул-кусар цанва. И хъсан къвалах аскеррин сурарани давамардайвал я.

Чехи Гъалибвилдин суварихъ галаз алакьалу са лишанлу вакъиа алаатай йисан октябрдин вацра Игит шегъер Севастополда къиле фена. Ана Дагъустандин 345-стрелковый дивизиядин аскеррин гуьрметдай памятник ачухна (ихътин памятник Дербентдани ава). Лишанлу мярекатда Дагъустандин милли политикадин ва динрин крарин рекъай министр Энрик Муслимова, Дербент шегъердин администрациядин къилин заместитель Заур Эминова, музей-заповедникдин директор Али Ибрагъимова ва масабур иштиракна.

Дагъдин къванцикай скульптор, Дагъустандин халкъдин худоожник Мегъамед-Али Алиева гъазурнавай и памятник ачухдайла, Энрик Муслимова Дагъустандин Къил Владимир Васильеван ва вичин патай мярекатдин иштиракчийр тебрикна ва Севастополь фашистрикай азадуник дагъустанвийрини лайихлу пай кутурди къейдна.

Черноморский флотдин командующийдин заместитель, контр-адмирал И. Курочкина ва Севастополь шегъердин культурадин управленидин начальник Н. Краснолицкийди чпин рахунра къейдна хъи, Ватандин Чехи дяведин йисара гитлеровчийрихъ галаз женгера советрин уьлкведин вири миллетрин векилри иштиракна, душмандин винел гъалибвални къазанмишна.

Генани рикел хкин. Вичик Кавказдин вири халкъарин ва маса миллетрин векиларни квай Дагъустандин 345-стрелковый дивизия 1941-йисан зулуз Дербентда арадал гъайиди тир. Туапседай Севастополдиз рекъе тур и дивизияди анин Мекензидин дагълара немсерихъ галаз игитвилелди женг чугунавай ва фашистар шегъердивай яргъаз чукурнай. Дивизиядин лап члехи пай аскерар барабарсуз женгера телеф хъанай.

Мярекатдал малум хъайивал, Севастополдин гел жагъурдайбуруз Мекензидин дагълара "Дербент" гаф къхънвай тлурни жагъана. Ам алай вахтунда шегъердин музейда хуьзва.

Пехъи душмандин винел советрин халкъдин Чехи Гъалибвал тарихда вичиз тешпигъ авачир хътин зурбади я.

Декабрдин муштулух

Ислен юкъуз къвалахал фейила, нубатдин лезги генерал хъун за юлдашризни тебрикна ва, гьелбетда, зун Рагъманов Арсен Фармановичикай алава малуматар жагъурунал машгъл хъана. Абурни чаз гъатна.

Фарман Рагъманова Архитрин аялриз урус члаланни ва литературадин тарсар гана. Ам вичин пеше чидай, адал рикл алай, аялривай истемешунардай ва регъимлу муаллим тир. Адан уьмуьрдин юлдаш Тайибат Шабановнади саки 45 йисуз Архитрин школада гъвечи классрин аялриз дерин чирвилер гана.

Фарман муаллимди вичин велерин ва классда авай аялрин арада са тафаватни тунач. Амма вичин рухвайрал, рушарал къвалин гуьзчивални ийизвай, клелунриз артух фикир гузни тазвай. ИкI тирвилей абуру клелни авуна, пешеярни къачуна ва къе обществодиз хийирлу крарни ийизва.

Чешнелу ученикди, комсомолди, общественный крара вилик жергейра жезвай гадади армияда къуллугъ авунин пеше хкъагъайла, гзафбур тажуб хъанай, муаллимарни кваз. Абуру фикирнай хъи, Арсен я экономикадин, я тарихдин факультетдик экечда.

- Идахъ вичин себебни авай, - рикел хкизва Арсенахъ галаз санал клелай Миргъемзе Мирзеханова. - Арсен зирек, дирибаш, башчивилдин алакьунар авай гада тир. Ам гъар са карда къвенклевчи жез, масадбуруз куьмек гуз алахъдай, амма дамах къачудачир. Жаванвилдин женжелвилдин крарикни экечдачир, вичин юлдашризни ахътин амалар авун теклифдачир. А вахтунда тайин хъанвайвал, ам гележегдин я комсомолдин, я партийный рекъерин работник тир. Ихътин мурад авайбуру ДГУ-дин тарихдин факультетдик экечзавайди тир.

гурла, чи гзаф командирар пагъатлана амукънай. ГДР амукъ тавурла, Советрин къушунар гъиниз фида? Офицеррин хизанар, военный техника, дараматар?.. Гъар сад суалра гъатна. Гележег умудлуди яз амукънач. Гъа ихътин фикиррик кваз варцар алатна. Эхир Арсен Рагъманова къуллугъзавай часть Буденновскдиз хкана. И кардал старший лейтенант пара шад хъана - хайи махандиз мукъвал тир къван. Амма шадвал яргъалди фенач. Уьлкведа къил акъат тийидай татугайвилериз, дяведин гъалариз рехъ гана. Чечен Республикадин къилиз атайбуру Россияди-кай хкечлунин фикирдал атана. Рагъманован частни Буйнаксдиз рекъе туна. Арсена генерал Трошеван гъилик къуллугъзавай.

Чечен Республикада дяведин гъерекатриз рехъ ачухайла, Дагъустандин сергъятар хаталувилек акатайла, Салман Радиев къиле авай международный бандитри Къизляр шегъердал вегъейла, вшераалди агъалияр залуквиле къурла, Первомайск хуьр бандитрикай азаддайла, Рагъманова къуллугъзавай частунин офицеррин, аскеррин везифаярни артух хъана. Гъикъван хаталу тиртлани, Ватандизни, жуван намусдизни, къур къинезни вафалу хъун лазим тир. Гуьллейрин, барутдин ни галай уламрай Рагъманов лайихлувилелди экъечна. Вичиз буйругъ авур гъар са тапшуругъ кардин гъавурда аваз, дирибашвилелди ва вахтунда тамамарай архитвидиз командирри дуьзгуьн къиметни гана. Старший лейтенантди мукъвал-мукъвал вичин къуллугъдин чинер дегишарна. Капитан, майор, подполковник, полковник ва гила - генерал-майор...

Гьелбетда, ихътин дережадин гъалибвал къазанмишун регъят акъвазнач. Гзаф уламрай экъечна,

фаярни ихтибарнава. Ада уьлкведин ВДВ-дин къушунриз женгинин гъазурлухвилдин рекъай вердишвилер гузва. Къушунар гъамиша члехи командиррин тапшуругъар тамамардай царцел гъизва.

- Арсен стха Архитрин, Хив райондин ва вири Къиблепатан Дагъустандин патай Москвада авай чи халисан векил я лагъайтлани жеда, - къейдзава Миргъемзе Мирзеханова. - Адан патав гъар йисуз хуьрйя ва райондай инсанар физва. Виридав адан патай куьмекни агакъзава. Садбур больницайра къаткурзава, масадбуруз къвалах, яшамеш жедай чкаяр жагъурзава, жегъилар клелдай чкайрик кутаз куьмек гузва. Адалай хуьруьнвиар пара рази я. Гъатта хуьруьз хтай вахтундани адан патай галайвилер агакъзавай инсанар тлимил туш. Чна ихътин хцел рикливай дамахзава. Ам къуллугъдин жигъетдай мадни вини кларариз хкаж жедай йикъар акурай чаз.

Чун умудлу я хъи, Арсен Фармановичахъ мадни вини дережайриз экъечдай къуватар, алакьунар, бажарагъ ава.

Эхирдайни алава хъийиз кланзава, Цийи йисан каникулрин йикъара генерал-майор Арсен Рагъманов хайи хуьруьз хтанвай ва архитвийри уьткъем хва гурлудаказ къаршиламишна. Генералдин гъурметдай зурба межлис къурмишна. Аниз багърияр, хуьруьнвиар, дустар, районгълияр, меркезвиар ва маса ксар къватI хъанвай. Арсена виридаз риклин сидкъидай сагърай лагъана.

Чи тебрикар

Чи 100 йисан юбилейдин йис патал "ЛГ"-дин 10 ва адалай гзаф экзем-
плярар кхьиниз тудин такьатар жазгурай ва чав агабарай вирибуруз
Аяз Бубадин патай аферин ва баркалла! Абуруз чна тебрикрин члалар
реке твазва, чебни жезмай кьван алфавитдин кьайдада чапзава.

Махачкьалада

Азаев ЖАБИРАЗ, культурадин
"Кьюруш" центрадин регьбердиз:

Гьалтзаватлан четинвал,
Кьабулзавач секинвал.
Жагьурзава гьар садаз
Газет кхьир мумкинвал.

АСАХАНОВ Шагьпаз - девир-
дин меценатдиз:

Гзаф кьени крариз
Янар бахшда гурарин!
Гагь гьана вав вугуда
Гьундуьр рахьин нурарин.

БАЙРАМБЕГОВА Анжеладиз,
"РЦО" ГБОУ-дин директордиз:

Кьюшарикай кьюш я,
Гьакьван риклиз хуш я.
Чи саваддиз кьуллуьгда,
Адан хайи руш яз!

ВЕЛИЕВ Эзединаз, ДГУ-дин
математикадин факультетдин до-
центдиз:

Гаф аваид туш таьсибдиз,
Тадач садни кесибдиз.
Газетдиз пул жагьурда,
Килиг тийиз мажибдиз.

ДИЯРХАНОВ Вакьифаз, "Ха-
тасуз Дагьустан" ГКУ-дин дирек-
тордиз:

Хьюрай уьмуьр хатасуз,
Тэфирай вахт файдасуз.
Рухьни хуьда мягькемдиз,
Такьатар гьиз чарасуз.

ИСАЕВ Расимаз, РД-да РФ-
дин МЧС-дин кьилин управлени-
дин чехи кьуллуьгьчидиз:

Кватл хьайитлан тартаяр,
Тергада вири хатаяр.
Кумек гурла газетдиз,
Акьудда мерд хунчяяр!

ИСМАИЛОВ Тагьираз, ДГТУ-
дин президентдиз, Халкьдин Соб-
ранидин депутатдиз:

Чи гьар йикьан меценат!
Аквадач руьгь куьцлена.
Халкь паталди гьамиша
Хуьзва руьгьдин жуьгьенар!

**КЪАДИМАЛИЕВ Мегьамедза-
кираз**, "Дагьустан" агрохимкьул-
лугьдин гендиректордиз:

Аваиди хьиз химкьуллуьгь,
Хьюрай риклин чим - кьуллуьгь!
Гьич татурай рекерал
Рикл туькьуьлдай хьуьм,
кьуллуьгь!

КЪАДИМОВ Русланаз, ДГПУ-
дин филфакдин декандиз:

Аслан хва я члал хуьниз!
Масан хва я квал хуьниз!
Гаф аваид туш, руьгьдани
Кьакьан хва я звал хуьниз!

КЪАЗИМЕГЪАМЕДОВ Нариманаз, РД-да РФ-дин МЧС-дин Кьилин управленидин начальникодиз:

Экьечна хва Кьванцлалай,
Рекьер ийиз кьвачелай.
Хуьруьн уьмуьр дегьшна
Лал сифтегьан чарчелай!

МАГЪМУДОВ Фаргьадаз, "Ма-
хачкьала" автоцентрадин сагьиб-
диз:

И центрадин сагьибдин
Кьакьан я тахт таьсибдин!
Газет кхьин тавурди
Кутаз паркут - айибдик.

**МЕГЪАМЕДАГЪАЕВ Азетулла-
гаьаз**, девирдин меценатдиз:

Ам дуьньядин Лачин я,
Гьуьрмет пайиз кьвачин я.
Гьилевайди гьамиша
Шуьрбет хуьзвай гичин я!

МЕГЪАМЕДОВ Муфрудиназ,
рахьун рекьерин управленидин
чехи кьуллуьгьчидиз:

Хуьз рекьерин гьерекач,
Гьизва халкьдиз берекат.
Рухь хуьнизни миллетдин
Бахшда кьетлен мярекач.

МЕГЪАМЕДОВА Фаридадиз,
16-нумрадин юкьван школадин ди-
ректордиз:

Мелек хьиз я мектебдин!
Тухуьза кар метлебдин!
Жизви кьванни рехь гудач
Зайиф жедай себебдиз!

**МИРЗЕГЪАСАНОВ Насруди-
наз**, 12-нумрадин юкьван школа-
дин директордиз:

Школадин кьайгьуйри
Хьайитлан вахт кьакьудиз,
Алахьзава чи таьсиб
Мадни виниз акьудиз.

РАМАЗАНОВ Рамазаназ, РД-
дин цаяр кьунриз акси кьурулуш-
дин кьилин пешекардиз:

Кубутвиллиз цлал гуда!
Игитвиллиз гьай гуда!
Таьсиб хуьрла, дуьстариз
Хуьтлуьн юкьва Май гуда!

САЛАГЪОВ Агьаметаз, ДГТУ-
дин преподавателдиз:

Чидач гьечли - члехивал,
Эхдач рикли рехивал!
Яшамшрай лугьзува
Гьамиша чи Лезгивал!

ХАНБАЛАЕВ Назимаз, Про-
ектрин институтдин гендиректор-
диз:

Ава хцихь милливал,
Мецен мердвал, михивал.
Меденият хуьн патал,
Серфда руьгьдин хцивал!

ХИДИРОВ Мурадаз, гьуьлуьн
портунидин начальникодиз:

Иесидин портуни
Рухь гьилева вахтунин.
Ацун патал яшайиш
Герек гьар са шартлуьн.

ШАГЪБАНОВ Низамаз, 13-
нумрадин гимназиядин муаллим-
диз:

Ашукь хва я тарихдал!
Кьимет гьиди лайихдал!
Мелгьем пайда риклевай
Итимвиллихь кьарихдаз!

ЭСЕТОВ Азединаз, ДГМУ-дин
доцентдиз, Халкьдин духтурдиз:

Гьар са квале кьиб хьунал,
Бахтариз бул деб хьунал,
Ашукь хва я ажебдиз
Шадвилер чи зерб хьунал!

ЯСАБВИ Абдуллагаьаз, зегь-
метчидиз - зарбачидиз:

Вичин кьетлен зегьметдив
Дагь хкажда гьуьрметдин!
Хазинайриз чи руьгьдин
Хуьз алакьда кьимет дуьз.

Каспийскда

АГЪМЕДОВ Тагьираз, "Каспий-
теплосервис" ООО-дин гендирек-
тордиз:

Устадвиллиз магьир я,
Регьбервиллиз загьир я.
Гузвайди чаз кьулайвал
Кьепилрви хва Тагьир я!

ГЪАЖИБАБАЕВ Назираз,
"Дагдизель" заводдин коммерчес-
кий директордин заместителдиз:

Ви риклевай кьенивал
Я таьсибдин кланивал!
Чи патайни гьамиша
Кьведа риклин мани вал...

ЖАБРАИЛОВ Гьанифадиз,
Каспийск шегьердин агьсакьалрин
советдин председателдиз:

Кьуват гуьза камалдиз,
Ахлакьдизни жамалдиз.
Рухьдин девлет хуьн патал
Жафа серфда гьалалдин!

МАГЪАМДАЛИЕВ Яралидиз,
зегьметчидиз, устлардиз:

Акваз члехи устларвал,
Алтлуьзава дуьстар вал.
Кьуй тагурай кьаяри
Садазни дерт, я тларвал!..

ФАТУЛЛАЕВ Имамудиназ ва
Азизов Абдуллагаьаз, Дуьм-дуьз
механикадин заводдин гендирек-
тордиз ва кьилин бухгалтердиз:

Сагьибар я дуьзвиллин,
Вуч гекьигда чирвилли!
Газет патал гевгьерар
Эцигзава, гьиз вилик!..

Дербентда

ГЪАСАНОВ Жамбулатаз ва
ГЪАШИМОВ Гьуьсейназ, шегьер-
дин налогрин инспекциядин ва от-
делдин начальникодиз:

Кьвед кьве гьил хьиз
бедендин,
Кьайгьуйрик ква кьетлен тир.
Хазинадиз девлет гьиз,
Женгинава уьтквемдиз...

ЖАБРАИЛОВ Гьажидиз, "Да-
гюгстрой" ОАО-дин гендиректор-
диз, халкьдин Игитдиз:

Гелхенрин хуьр, шегьер хьиз,
Генг тлуларал дуьзмиш я.
Чи члал хуьзва гевгьер хьиз,
Берекатар битмиш я!

ТАГЪИРБЕГОВ Рамазаназ, Бе-
лиждин участкадин больницадин
кьилин духтурдиз:

Дуьнья хуьрай сагьвилли,
Инсанрин кьуччагьвилли.
Рухьдизни чи дарман хуьй
Хайи члалан тагь вили!

ЯРАЛИЕВ Имамаз - общест-
венно-политический деятельдиз,
деврдин машгьур меценатдиз:

Яшамшрай Стлалар -
Арифдаррин кватлалар!
Милли мескен хуьн патал
Гьиди кьашар, закларал!

Кьилин редактордин гаф Мурк юзанва

Мегьамед ИБРАГЪИМОВ

Кьиблепатан Дагьустандин мулкарилай авахьзавай Самур вацлал ГЭС-ар эцигунин месэладикай рахаз сад-кьве йис туш. Пешекаррин фикирдалди, электроэнергия гьасилунин жигьетдай Самурдихь еке мумкинвилер ава. Рекьемралди рахаз хьайитла, адахь 1838 МВт электроэнергия гьасилиз жедай кьуват ава - им республикадин вири гидроресурсрин санлай кьачур кьадардин 30 процентдиз барабар делил я.

Кьейд ийин хьи, Самур вацлал ГЭС-ар эцигунин месэладиз талукь макьалаяр "Лезги газетдиз" са шумудра акьатна. Дагьустандин кьиле Рамазан Абдулатипов тайнарай члалуз газетдин виликан кьилин редактор Агьариза Саидова урус члалал республикадин гьукумдин кьилевайбуруз Кьиблепатан Дагьустанда ГЭС-рин каскад эцигуниз эвер гузвай макьала чапнай. Амма гьикьван эвер гунар, рахунар, гуьруьшар хьанатлани, месэла алай чкадилай юзавачир. Та уьлкведин Президентди Дагьустандин кьиле Владимир Васильев тайнардальди. Республикандин цийи регьберди арадал гьайи дестеди Дагьларин уьлкведин кьиблепата ГЭС-ар эцигуниз кьетлен фикир гана. Гегьеншдиз и кардикай алаатай йисан мартдин вацра "Лезги газетдиз" акьатай редакциядин экономикадин отделдин редактор Жасмина Саидовадин "Самур вацлал цийи ГЭС-ар эцигдани?" макьалада кььенва. Ана гьакьни "Самурэнерго" ООО-дин генеральный директор Шихсефи Сефиханова ихтилат физвай месэладиз талукь яз Владимир Васильеван тварцел реке тур чарчикайни раханва.

2019-йисан эхирра мурк юзана лагьайтла жеда. Ноябрьдин вацра Дагьустандин Гьукуматди Самур вацлал гьечли ГЭС-ар эцигунин проект кьилиз акьудун пландик кутунвайди малум хьана. Проектдин сад лагьай пай кьилиз акьудун яз, кьве плотина авай са ГЭС эцигдайвал я. ТАСС-диз интервью гудайла, РД-дин Гьукуматдин Председателдин Сад лагьай заместитель Гьажимегьамед Гьуьсейнова кьейд авурвал, и кардиз серфдай инвестийрин кьадар 6,6 миллиард манатдив агакьда.

Цийи йисан вилик Самурдин энергетикадин кластердин (EcoEnergy) проектдихь галаз Дагьустандин жемиятдин векилар ва эксперт таниш хьана. "Лезги газетдин" редакциядин конференц-залда кьиле фейи и мярекатда РД-дин Общественный палатадин векилри, энергетикри, аллимри, эксперттри, журналистри ва масабур иштиракна. Гуьруьшдал проектдиз талукь жуьреба-жуьре месэлаяр веревирдна.

"EcoEnergy"-дин генеральный директордин заместитель Мансур Кьадимован гафаралди, алай вахтунда проектдиз талукь документация гьазурзава. Имни са акьван регьят кар туш. Проект геодезиядин, геологиядин жигьетдай ахтармишна, проектдинни сметадин документация гьазурна, государстводин экспертиза тухвана ва са жерге маса месэлаяр гьална кланзава.

Мадни гуьруьшдал малум хьайивал, "EcoEnergy"-дин векилри республикадин Гьукуматдихь галаз сих алакьда аваз кьвалахзава. Инвестицийриз талукь икьрарар веревирдзава. Мукьвал тир девирда сифтегьан инвестицияр агакьун лазим я.

Лагьана кланда, Самур вацлал гьечли ГЭС-ар эцигунин фикирдиз кьачунва. Пешекарри кьейдзавайвал, ихьтин дуьшуьшда Самур дередин чилериз зиянар жедач. Проект кьилиз акьудай члалуз халкьди менфят кьачун тийизвай мулкарикай хийир кьачуда.

Самурдин энергетикадин кластердин проектди Самурдин там хуьникни вичин пай кутада. Мансур Кьадимова кьейд авурвал, проектдин сергьятра аваз неинки са "Самурский" милли паркунин, гьакьни вири Самур дередин сергьятра тамар арадал хкида.

Са гафуналди, ихтилат физвай проекдикай неинки са Самур дере, гьакь вири Дагьустан патал еке метлеб ава. Цийи ГЭС-ар эцигуниди Дагьларин уьлкведа гьасилзавай электроэнергия артух, кьвалахдай цийи чкаяр жеда ва, санлай кьачурла, республикадин экономика виликди фида.

Назир Агъмедован - 110 йис

Мердали ЖАЛИЛОВ

Хайи тебиатди чпиз са шумуд терефдин бажарагъ алаз хъиз ганвай инсанар чи уьмуьрда са акъван гзаф гьалтдач. Амма миллетдин руьгъ, къамат арадал гъизвай бур гъа тлимилбур яз гьисабзава. Художественный литературада абуруз "миллетдин къел" лагъанва. Ихътин ксарикай сад яз, чи миллетдин къисметда, зи фикирдалди, педагог, алим, публицист, писатель АГЪМЕДОВ Назир Агъабеговични гъатнава. Ада чи несилриз тунвай ирс гъакъван девлетлуд ва жуьреба-жуьредия.

Назир Агъмедова, алимар-литературоведар тир Гъажибег Гъажибегован, Агъалар Гъажиеван, Меъамед Гъажиеван, масабурун рехъ давамаруналди, тарихда сифте яз Етим Эминан илимдал бинеламинававай тамам биография кхъена. Сифте яз адан эсерриз гъахътин къиметни гана. И кар Етим Эминан гъакъндай чпин фикирар лагъанвай са алимдини инкарзава. Ри-

кай икл рикел хъизва: "Инсан яз Назир Агъабегович гзаф къени, секин, вичи вич са артух къалуриз, вилик кутаз алахъ тавур, вичи авур хъсан краарай са гъахътин ятла къиметар, гуьрметар гуьзлемиш тавур кас я. Вичихъ алимвиллин ва литературадин яратмишунрин ахътин девлет ва мумкинвилерни аваз, пешекар писателрин Союздизни гъахъиз алахъайди туш. Ихътин секинвилли ва гъа са члавуз зегъметдал гзаф рикл хъуни адан дустар, мугъманар тажубардай. Бубади суткайралди, вичин кабинетдай экъечл тийиз, къвалахъдай.

Чахъ, аялрихъ, галазни ам са артух рахадачир. Амма адан секинвилли чун уьмуьрда жуван чка къаз вердишарна. Зани журналиствиллин рехъ хъягъунин асул себеб бубадин чешне, адан истемишунар хъайидал шак алач...

Гаф кватай чкадал лугъун, Назир Агъмедова чи милли журналистикадин диб кутурбурун сифте жергеда вичин лайихлу чка къунва. Гъеле 30-йисара ада "Дагъустандин кесибар" газетдин литработниквиле къвалахна. Им ада Дербентда пед-

“Фаргъад буба рахазва...”

руь мег алай, ачух чина датлана нур хъуьрезвай и итимдиз ам чидай саки вирибуру, гъа вич хайи Ахъегъа хъиз, "Назирдаш" лугъудай. Адан патав иллаки писателарни журналистар гзаф къватл жедай, адавай меслятар, насигъатар къачудай, са гъахътин ятла кумькар гун тлаабдай. А ксидини вичин секин, хуш сесиналди герек рекъер-хуьлер къалурдай.

Заз адакай гзаф хуш келимаяр зи хуьруьни писатель, рагъметлу Мурадхан Шихвердиева лугъудай. Гуьгуьнлай гъавурда акъурвал, абур къведни хъсан муаллимарни, очеркистарни, редакторарни тир, яни абур руьгъдай чеб чпиз гзаф мукъва тир. Ингъе са делил. 1961-йисуз Дагъизда чапдай акъуднавай Назир Агъмедован "Къве риклин хиялар" ктабдиз ганвай сифте гафуна М.Шихвердиева Назир Агъмедован - писателдин ва алим-фольклористдин, педагогдин гзаф терефрин важиблу къвалахъ кьейд авунихъ галаз санал адан ктабдикай кхъенва: "Н.Агъмедован расказрин и къватлал печатдай акъатуналди лезгийрин литературада прозадин мад са ктаб артух хъана".

Гъа и макъалада маса чкадал кьейднава: "Эхиримжи йисара чи гзаф писателри халкъдин сивин эсерар, Етим Эминан, Къуьчуьр Саидан, Ахъегъ Гъажидин, Стлал Сулейманан, Алибег Фатахован ва лезги ашуькрин члалар къватл хъувунин кардиз къетлен фикир гузва. И важиблу кардик Назир Агъмедова вичин пайни кутунва. Ада лезгийрин махар, къисаяр, манияр, мисалар къватлиз саки 30 йис я. 1959-йисуз Н.Агъмедова "Лезгийрин махар" твар алаз члехи ктаб печатдиз гъазурна. Лезгийри ам исаятда члехи гъевесдалди къелзава..."

Инал гъанвай и къве делилдал акъвазнайтлани, чаз Назир Агъмедова чи халкъдин руьгъдин культура, девлетар артухаруник кутунвай пай гъикъван зурбади ятла, хъсандиз гьисдаи мумкинвал жезва. Амма ада чи литературада тунвайди анжах инал тварар къунвай къве ктаб туш эхир. Делилрай аквазвайвал, Назир Агъмедова къве сеферда (1947 ва 1957-йисар) Дагъизда Етим Эминан "Хъягъай эсеррин" къватлалар чапдай акъудна. Чебни, асул гьисабдай, ада вичи халкъдин сиверай къватл хъувур эсеррикай ибарат яз.

къел хкин: Агъед Агъаева, Гъалиб Садыкъиди, Гъамик Къурбана, Гъажу Гашарова, Фируза Вагъабовади ва масабур кхъенвай ктабар.

Назир Агъмедова Къуьчуьр Саидан ирс къватл хъувунин кардикни члехи пай кутунва. 1960-йисуз ада, сифтебурукай яз, зурба классикай, "Шаир-бунтчи" къил гана, члехи макъала "Дуствал" альманахдин 2-нумрада чапнава. Ина гъакл алимди вичи къватл хъувунвай Къуьчуьр Саидан хейлин члаларни гъатнава.

1948-йисуз Н.Агъмедован редакциядик кваз вич лап жегъилзламаз рагъметдиз феий Алибег Фатахован "Хъягъай эсеррин" къватлални акъатна. Вичин еридал гъалтайла и ктаб шайрдин сифте яз чапнавай тамамди я, ана, гъич тахъайтла, шиирралди кхъенвай "Къатл-къатл авур зунжурар" твар алай роман, "Зарбачи Гъасан" поэма ва хейлин маса эсерар санал къватлнава.

Ктабдиз ганвай сифте гафуна Н.Агъмедова жегъил члавуз вичин рикл алай дустарикай сад хъайи шаир Алибег Фатахован яратмишунрин лайихлувилер къетлендиз кьейднава, ада лезги литературадиз шиирар кхъинин цийи жуьреяр ва сифте яз эпический жанрдин эсерар гъайиди къалурнава. Алибегал къведальди лезгийрихъ аялар патал литература ерли авачир. "Женжел аялар" ва "Дагъларин разведчикар" ктабри и рекъин эвел кутуна, кьейднава ктабдин редакторди.

Назир Агъмедов ХХ асирдин Гомер Стлал Сулейманан галазни мукъувай таниш тир. Сулейман вични мукъвал-мукъвал Махачкъалада Назир Агъмедовахъ илифдай. И кардин нетижа яз, Н.Агъмедова кхъенвай "Шаламра аваз феий уьмуьр" къил ганвай рикел хунарни арадал атана. Абур 1969-йисуз "Советрин Дагъустан" журналдин 1-нумрада чапнава.

Назир Агъабеговичан литературадин ирсиникай рахадайла, адан маса ктабрин - "Фаргъад буба рахазва" (1964), "Вагъанда къванер" (1971), "Хъягъай произведенийар" (1977), драмадин эсеррин - "Цуькверин сувар" (1961), "Сифте къван" (1966) - тварарни къун кутугнава. Драмадин эсерар Лезгийрин госмуз-драмтеатрди сегънеламинаш. Абурун метлеб гилани квахънава. Джонрид Назировича вичин бубади-

техникум куьтягъна хтанвай вахт тир.

1934-1935-йисара Дагъосиздатдин редакторвиле, 1937-йисуз, ВКП(б)-дин ЦК-дин патав гвай редакторринни таржумачийрин курсара къелна хтайдалай къулухъ мад Дагъизда учебно-педагогический отделдин заведующийвиле, 1943-йисуз лезги члалал "Социализмдин пайдах" (гила "Лезги газет") акъудиз башламишайла, 1949-йисалди гъа и газетдин жавабдар секретарвиле къвалахна. Ада Гъажибег Гъажибеговахъ, Алибег Фатаховахъ, Зияудин Эфендиевахъ, Исмаил Вагъабовахъ ва масабурухъ галаз санал цудралди лап хъсан очеркар, фельетонар, репортажар, рецензияр, сифтегъан гъикаяр кхъена, чапдай акъудна. Милли журналистика авайди чирна...

1949-йисалай адан, гекигайла, секин уьмуьр башламиш хъана. Назир Агъабегович Агъмедов Дагъустандин школайрин илимдинни ахтармишунардай институтдин къуллугъчивиле тайинарна. Халис яратмишунрин ва алимвиллин къвалах гила къуватда гъатиз башламишна. Институтда къвалахиз, Назир Агъабеговича 1965-йисуз Бакуда педагогикадин илимрин кандидатвиллин диссертацияни хвена.

Илимдин и идарада къвалахъай саки 20 йисан вахтунда Назир Агъабеговичан гъиликай методикадин цудралди пособияр, учебникар, ктабар хкатна. Абурун жергеда сифтегъан классар патал "Букварь", "Сифтегъан школада лезги члалан грамматика чирун", "Лезги члал (буквардилай къулухъ къелун патал)", "3-класс патал лезги члал", 5-7-классар патал Дагъустандин литературадин (лезги члалал) учебникар, литературадин хрестоматияр ва маса ктабар ава. Абурун метлеб къенин девирдани квахънава.

Мектебда лезги члал ва литература чирунин методикадин месэляяр гъалдайла, Назир Агъабеговича вичелай вилик и рекъе къвалахъай Гъажибег Гъажибегован, Меъамед Гъажиеван ва маса ксарин ирсиникай менфят къачуна, ам виликди тухвана.

Идуьньядал ам 60 йисуз яшамаш хъана. 40 йисуз ада вичин уьмуьр ва алахъунар акъалтзавай несилар тербияламишуниз, халкъ савадлу ва аьваллу авуниз бахшна. Адан кар ва ирс эбеди яз амуькдаиди я.

Къве риклин хиялар

Назир АГЪМЕДОВ

Гуьлуьшана гила хъуьтуьн каникулар гуьзлемишзавай, вучиз лагъайтла, Низама вич гъа вахтунда хкъведа лагъана кхъенвай. Къани ярдивай къакъатун гъевечи дерт яни мегер?! Низамахъ цигел хъунухъихъ мад са себеб авай, имни адаз вичин хва къалуриз къан хъунухъин гъевес тир. Вичел гъам-хажалат алтлушай вахтунда Гуьлуьшанан кефи аладардайди адан аял, цуькверин къунч хътин Салман тир. "Къуй хтурай, ада-вичин университетдал, зани жуван Салманал дамах ийида", - лугъузвай Гуьлуьшана.

Январь акъатна, феврални атана алуькна. Низаман чар хтана. Ана икл кхъенвай: "Азиз тир Гуьлуьшан! Вахъни Салманнахъ зи вил хъанва. Куьн рикле аваз зи гъилий са къвалахни физвач. Гъавурда гъатзава? Вун галачиз къелиз атунал пашман хъанва зун. Сессия завай хъсандиз къилиз акъудиз хъанач. Куьрелди, са предметдай 3 атана. Гила мад заз стипендияни амач. Бубади ракъурна къандай январдин "гъакъи" къени атана агакънавач; мумкин я, ада гъич ракъурни тавун. Заз за вуч авун лазим ятла, чизвач. И месэладикай бубадизни, Садикъ дахдизни хабар гана, тадиз заз са чар кхъихъ".

Чар къелдай вахтунда Гуьлуьшанан гъилер зурзазвай. Ихътин чар вахчурдан гъилер зурзадачни бес!

Са декъикъани геж тавуна, Гуьлуьшана хтай чарчикай Низаман дидедизни бубадиз хабар гана. Мискии Алидиз, хва стипендиядилай алатна лагъай гафар къелайла, иллаки гзаф хъел атанай.

- Гъикл стипендиядилай алатна? Бегъем итим тиртла, алатдачир! Захъ зи харжидал къелиз тадай такъат авач. Завай вацра виш манатдилай артух ракъуриз жедач. Рази ятла, ацукъна къелрай, туштла, хтурай!

- Къведай семестрда стипендия къачуда, Али дах. Виш манатрал мегер ам дуланмиш жедани? Къелун гадарна, хтунни хъсан туш. Чаз инсанри вуч лугъуда?

- Вуна заз рекъер-хуьлер къалурмир. Зи гаф гаф я. Эгер хкъез къандачтла, къвалахни авурай, къелни.

- Я Али дах, авачиз хъанайтла, вун гъахъ тир. Амма чаз къамай къван ава эхир. Мад жуван хъиз куьмек тавурла, абур къез я къван?

- Эхъ, гзаф ава захъ. Виридаз зун гзаф аквада. Виридаз захъ дуьнья авайди хъиз я.

- Ятла, Али дах, за къвалахда, ада къелрай. Къачудай дуллух чна гъадаз ракъурда.

- Заз куьчейрани, идарайра гъатнавай свас герек туш.

- Къелун, Али дах, за адав гадариз тадач. Эгер вуна пул ракъур тавуртла, за Садикъ дахдив ракъуриз тада.

- Садикъ дахдиз гъинай къведа? Адахъни вичин дерди-бала авачиз туш.

- Низам жибинда са кепекни авачиз ацукънава. Тадиз пул ракъура, тахъайтла, Садикъ дахдивай къачуна, за ракъурда. Эгер гъадани гун тавуртла, за, зи шал маса гана, ракъурда!..

Алидинни сусан арада хейлин рахунар хъана. Эхирни Али гъар вацра хъиз къве виш манат ракъурунал рази хъана.

Гуьлуьшаназ Низам гишилани мекила амай хъиз хъанай. Иниз килигна, ада пул почтуниз веьгена ваъ, телеграфдал ракъурна. "Зун хкатайди хкатна, къуй гъада хъайитлани къелрай", - лугъузвай ада.

И суьгъетар ван хъайила, Садикъ дах, хъел атана, кузвай. "За ваз лагъаначирни, чан руш, абур кепекда чан авай зиндикъар я. Фекид невейривай вуна артух марифатар гуьзлемишмир. Бес, дахди лагъай гафар са-сад къилеп къевезвани, ваъ? Гададиз тлимил-шимил куьмек гана къанда. Стипендия къахъудалди, вацра са виш, къве виш зани ракъурда. Къуй къелрай! Са гафни за ваз хълагъин. Гила аялни члехи жезва. Зулуз ам детяслида эцагъитлани жедач. Жуван вахтар пучмир, гъазурвилер ачу. Сентябрдиз вун за Махачкъалада пединститутда твада. Учителницавал пис къвалах туш..."

***

Гуьлуьшанан документар Садикъа, вичи тухвана, институтдиз вуганай ва ам филологиядин факультетдиз, экзаменарни къун тавуна, къабулнай. Вичиз институтда къелиз къанзавайвилекай Гуьлуьшана кхъей чарчиз Низама жаваб рахкурнавачиртлани, ада Махачкъаладиз физ гъазурвилер акунвай.

- Заз, Али дах, - лагъана Гуьлуьшана, - къелиз Махачкъаладиз физ къанзава. Низама университет куьтягъдалди, пуд-къуд йис ама. Акъван вахтунда зани институт куьтягъда. Гила зи Салманни, къвачи чил къуна, члехи хъанва. Куьмек заз Садикъ дахди ийида, вал чна гуж акъулдач. Вуна Низамаз куьмек ая. Анжах заз къелиз фидай ихтияр це. Низаман патай, заз чиддай гъал, са манийвални жедач, адаз зун гъеле вичихъ галаз тухуз къанзавай. Куьн инжиклу жез кичела, а вахтунда зун акъвазнай. Чан Али дах, ихтияр це. Захъ галаз школада къелай рушари къе-пака институтар куьтягъда. Заз абурулай къулухъ акъвазиз къанзава.

Гуьлуьшанан и гафарин ван хъайила, Алидини адан папа цай къунай: "Вуч Махачкъала, вуч институт?! - лагъана гъарай акъатнай Алидин папай. - Вун вал алаз рахазвани, бала?! Гуьлуьк квай папарин институтра вуч авайди я? Ван хъайибур вуч лугъуда?! Ву-у-у, я аламатар! Гуьул - Ленинградда, им - Махачкъалада! Бала, ви къвализ-къаз ни килигда? Ви аял ни хуьда?"

- Аял за яслида эцигда, жувани къелда. Низама куьтягъдалди, закайни учительница жедач. Пис кар ийизвач хъи за.

- Ваъ, бала, чун рази туш. Чаз университетрай, клубрай акъатай свас герек туш. Чи сихилдик ахътин сусар хъайиди туш. Ваз физ къанзава, вач.

Али кисна акъвазнавай. Адай я "эхъ", я "ваъ" лагъай гаф акъатзава-чир: адаз Садикъакай кичезвай.

Са пуд йикъалай Гуьлуьшанан вичин Салманни гваз бубадихъ галаз Махачкъаладиз рекъе гъатна. Белиждив агакъдалди ада я гуьлуьн, я адан диде-бубадин ихтияр авачир институтдиз физвай вичин эхир гъикл жедатла, гадакай фикирар ийиз хъана...

Лезги халкъдин къуччагъ хва КИРИ БУБАДИКАЙ халкъдин арада хейлин риваятар, лугъунар ава. Адакай еке эсерар (Къази Къазиева - повесть, Садко Гъажиева - роман) кхъенватлани, гъеле къелемдиз къачун тавунвай вакъияр, крар пара ама. Са шумуд йис идалай вилик "Лезги газетдиз" (2013-йисан 6-нумра) кье чи арада амачир, ери-бине Къурагъ райондин Клирийрин хуьрйя тир рагъметлу Айнуллагъ АБДУЛЛАЕВА жуьреба-жуьре йисара члехи-несилрин векилривай ван хъайи ихтилатрин бинедаллаз гъазурнавай са шумуд гъикая акъатнай. И нумрада чаз гъа и авторди Клири Бубадикай кхъенвай мад са шумуд гъевчи новелла келзавайбурун фикирдиз гъиз кланзава. Къейд ийин хъи, гъикаяйра ихтилат физвай вакъияр гъакъикъатдани киле фенвай буря.

Бубадин юкI

Са сеферда Бубадиз Клирийрин хуьруьн жемятдини къунши хуьрерин агъалийри Гъафте базардиз Дербент шегъердай парчаар маса гуз къезвай чувудри, парчаар куьруь юкIналди алцумиз, чеб алцурарзавайдакай лагъана. Базар Къепиринни Клирийрин хуьрерин арада, вацун кьере авай. Бубани, Алини Агъмед Къашкъа тIула Гъафте базардиз къезвай шегъере рехъ вилив хуьз ацукнавай. Са арада шегъредал файтунар, фургъунар ва яхдиз къезвай инсанар пайда хъана. Бубани, Алини Агъмед абурун вилик фена, акъвазарна, салам гана ва

къил-мет гатаз, рекъин юквал алайла, Къубадай кхезвай Клири Бубадиз акулалда. Рекъеллай кесибдин шел-хвал акурла, Бубади адавай агъвалатдин кар-къил хабар къуна. Къил-мет гатазвай касди адаз ихтин жаваб ганалда: "Эгер иесиди завай яц тIалаб хуьвуртIа, ам завай рази хъжедач, захъни еке хизан ава, эхир пуч жеда зи". Бубади адавай, яц буржуна къачунвай касдихъ мад

кузвай Бубадин рикле гзаф мурад ар авай. Амма...

Буба муквал-муквал Дербентдиз яракъар хкиз физвай. Вуж тир адаз яракъар рахкурзавайди?

ГъикI ятлани, са сеферда Къуба патан кье лезгини кье азербайжанви галаз Бубади са чайханада ял язвавай. Азербайжанвийрикай сад ихтилатар ийиз эгечна. Ада Агъмедагъа лугъудай са варлу касдиз Буба яна рекъиз кланзавайдакай лагъана.

- Адахъ асланар хътин пуд гадани ава, чеб яшамиз жезвай чкада лезгидив къил хкажиз тадани лугъуз, къастунал кевивалзава ада, - давамарна вичин ихтилат азербайжанвиди.

Бубадин тIалабуналди адахъ галаз санал столдихъ ацукнавай азербайжанвийри адаз а варлудан квалер гъинал алатIа лагъана.

Буба лагъай чкадиз фена. Квалер тушир гъа, халис кье тир. Цларин къакъанвилел 4-5 метр алай. Бубади кIвенкIвер алай ракъун хкар гъазурна ва гъар йифиз а цлаз са-сахакъ ягъиз гатIунна. Йиферикай са йифиз Буба, гъа хкарай винелди хкаж хъана, квалерин айвандик акъатна. Бубадиз айвандик ксанвай инсанди хух ийизвай ван къезвай. Ам, тапанчиярни гъиле къуна, яваш-яваш, кац хъиз, ксанвайдан къилихъ фена, тапанчи киле эцяна, ам ахварикай кудна. Квалерин иеси Агъмедагъади хъуьцугъандин кланик квай тапанчидиз гъил яргъи ийидайла, Бубади адан гъил къуна, алчударна ва адан сивел северен пац хътин вичин гъил эцигна. Гуь-

ванар серин валарик кутIунна ва чпин яракъар патав гвай тарцихъ агалдна. Гуьгъуьнлай серин тарак квай Бубадиз салам гана, булахдиз мукъва хъана. Бубади салам къуна ва, гуя вичиз хабар авачирда хъиз, абур, и къайдада яракъламыш хъана, гъиниз физвай буря лагъана, хабар къуна. Абурукай сада, "куь тамара Буба лугъудай са къуьр авалда, чун гъам къаз атанвайди я", лагъана.

- Амма чаз рехъ хъсандиз чизвач. Жечни чаз рехъ къалурайтIа, - тIалабна са касди.

Бубадин ивидал квал акъалтнавай. Ада, "вучиз къалурдач къван" лагъана, яракъар алай чкадиз мукъва хъана, вичив гвай инглисрин тапанчи акъудна, Алидизни Агъмедаз эвер гана.

"И тамара авайди къуьр ваъ, зун хътин аслан я", - лагъана, Бубади тапанчи атайбурун туькIурна. Казакрихъ галай чиндиз ва яшдиз члехида Бубадивай яракъ ишлемиш тавун тIалабна. Ада чпихъни хизанар авайди, чеб члехидан буйругъдалди атанвайдакай хабар гана. Гъакъикъатда чпин вилик квай кас Клири Буба тирди чир хъайи казакрик лап кичI акатнавай. Алини Агъмед тамукай гъиле яракъар аваз хкайла, казакрин руьгъ дабандиз фена. Бубади казакрин дестедин килевайдавай Къасумхуьрел алай абурун члехидан чин ва тIвар хабар къуна. Ахпа ада Алидизни Агъмедаз абурув гвай яракъарни патрумдашар вахчун буйругъна. Яракъар кватIна куьтIагъайла, казакрин дестедин килевайда Бубадивай патрумар амачир яракъар хъайитIани чпив вахун тIалабна ва, инлай къулухъ мад ихтин рекъиз кхведач ла-

Клири Бубадин уьмуьрдай

абурвай, "Куьн вуч ксар я? Гъиниз физвай бур я?" лагъана, жузуна. Мугъманрикай кIвенкIве авай файтунал ацукнавай эгъли тимди чеб Дербентдай Гъафте базардиз алвер ийиз атанвай бур тирдакай хабар гана. Бубади абурвай квелди алвер ийизватIа жузуна. Эльгъазаран буйругъдалди алверчийри чпив гвай парчайрин ва маса шейзрин тIварар къуна. Буба Эльгъазарахъ галаз таниш хъана ва вичиз са вад юкI агъни цIуд юкI хун алцумун тIалабна. Чувудри гзаф шадвилелди чпив гвай юкIналди парчаар алцумна ва къимет лагъана. Бубади парчаар къачунач, ада Агъмедаз мукъув гвай шувьмягъдин тарцелай хъсан са тIвал атIун буйругъна. Агъмеда атIай тIвал ада вичин капаралди алцумна, кье къил гапурдив къатIна, Эльгъазарав вугана. Чувудрив гвай юкI лагъайтIа, Клири Бубади кукIварна. Эльгъазараз мукъва хъана, ада лагъана: "Къедлай къулухъ куь гъиле и юкI хуьрай". Эльгъазара адаз ихтин жаваб ганалдай: "Валлагъ, хванахва Буба, и Къашкъа тIула и юкIни куьруь я..."

Бубади чувудривай гъич са рабни къакъуднач, амма гъа базардин юкIуьз чувудрив гвай къван парчаар вири маса къачуна куьтягъ хъаналдай. Гъа икI, "Клири Бубадин юкI" арадал атана.

Кесибдин бахтун гъана

И ихтилат заз Мегъарамдхуьруьн райондин виликан "Правда" совхоздин директор хъайи Бегъеран бубадивай (ам Гъугъванрин дагъда авай векин таяйрал къаравулчи тир) ван атайди я. Амни чи рагъмет хъайи дах кIеви дустар тир. (Адан тIвар хъсандиз зи рикIел аламач, гъалатI жезвачIа, МутIалиб тир).

Са сеферда нисинин береда чун, ял ягъиз, абурун хуьр аквадай, шагъвар къугъазвай тунал ацукнавайла, МутIалиб бубади, тIуб туькIурна, хуьруьн юквал алай квалер къалурна.

- Абуру куь хуьруьнви Бубади цIай яна кайи квалер я лугъуда, - эгечна суьгъбетдив агъсакъал. - Чи са хуьруьндиз тек яц авалдай. Дербент-Белиждай къел, нефт ва маса шейзр гъун патал арабадик вичихъ авай яцрахъ галаз санал кутIундайвал, ада 15-20 яц авай са варлудавай яц буржуна къачуна, вичин сефердиз феналдай. Амма пар гваз Къелегърин тахтадал ахгакъайла, яц денбеден гиликъна. А кас, ийир-тийир квахъна,

яцар авани лагъана, хабар къурла, рекъел туьш хъайида, "эхъ, 15-20 яц ава" лагъана, жаваб хгана. Бубади адаз вичин балкIан вугана ва вичин мецелай гзаф яцар авай хуьруьнвидивай са яц вугун ва хъанвай дуьшудикайни адаз хабар гун тIалаба лагъана, рекъе туна.

Шад хъана хъфей кесибдин къилел къвайи "хар" мад масад хъана. "Буба вуч кицI я?" лагъана, яцарин иесиди, жибиндай чукул акъудна, кесибдин япун кIвенкI атIана. "Хъфена Бубадизни лагъ за вичин ябни гъа и къайдада атIудайди", - хъел кваз гъелегъар къуна яцарин иесиди.

Япукай иви кIвахъиз хтай дуьшукъун акур Бубадивай ихтин нагъакъан кIвалах ва вичин тIварцихъ лагъанвай гафар эхиз хъанач: ам гъа кесибни галаз Гъугъвандал фена. Варлудан кIвалел адаз къежел эверна. Сифте адан яцарикай садан крчара еб туна, кесибдив вугана, иесидивни яцран къимет вахкана. Гуьгъуьнлай ада яб атIуда лагъайдаз хъсан гатун къуна ва варцел алай къурук цIай кутуна хъфеналдай, - акъалтарна вичин ихтилат МутIалиб бубади.

Клири Бубадиз яракъар гъинай къезвай?

Буба Бакуда яшамиз жезвай йисара адаз ина авай жуьреба-жуьре халкъарин векилрикай гзаф дустар хъанвай. Абуру муквал-муквал дуьньяда ва Урусатда авай гъаларикай суьгъбетардай. Ибуру тахминан 1890-1900-йисар тир. Уьлкведа киле физвай гъаларикай хъсандиз хабар авай Бубади Агъмедагъадивай Бакудай Дербентдиз яракъар агъкарун тIалабнавай. Гъакъикъатдани, а йисара кесиб халкъдиз гъукум килевайбуру зидвилер ийизвай. Бубадиз муквал гъавтар кесиб халкъди яракъ гъиле къадайди хъсандиз чизвай. Гъа и кар себел яз, кесибрин терефдарди яракърикай китвал тахъун патал виликамаз серенжемар къабулзавай. Къейд ийин хъи, Бубадиз Лезгистандин саки гъар са хуьре яр-дуст авай. Адан жегъил чIаван са шумуд йис казакрихъ галаз дяве тухуз акъатна. И карда ам тек тушир, адаз вафалу дустари куьмекзавай. Казакрин штаб Темир-Хан-Шурада авайла, вич къун патал казакар гуьгъуьна тунвай са полковникдизни ада ина инад къунай. Темир-Хан-Шурада парад киле физвайла Бубади ам яргъай винтовкадай яна къенай. Кесиб халкъдихъ рикI

гуьнлай Агъмедагъадин гъилер кутIунна. Хъуьцугъандин кланик квай тапанчияр вичин хъуьчIукъ куктуна, Агъмедагъа вичин патав тахтадал ацукъарна, адахъ галаз ихтилатар ийиз эгечна.

- Ваз Лезги Буба лугъудай кас чидайди яни? - хабар къуна Бубади.

- Ваъ, - лагъана Агъмедагъади.

- Бес чин тийиз хъайила, ваз ада вуч писвал авуна, рекъиз клан жедай къван?

Агъмедагъадай чIални акъатнач. Бубади адаз гадаяр гъина аватIа къалура лагъайла, Агъмедагъа адаз минетариз, шез гатIунна.

- Буба, абурук хуькуьрмир, абур, тахъана, тахъана, къуд лагъай папаз хъанвай балаяр я. Ваз вуч клантIани за ийида, амма абурук хуькуьрмир, - минетзавай Агъмедагъади.

Бубадиз Агъмедагъадин язух атана. Адан гъилер азадна, Бубади икI лагъана:

- Агъмедагъа, заз патрумар ва яракъар герек я, вавай абур Дербентдиз агъкариз жедали?

- Буба, ваз гъикъван вуч кланзаватIа ва нел агъкардатIа заз лагъ, за а кIвалах къиллиз акъудда, - хиве къуна Агъмедагъади. Инал Бубани Агъмедагъа, дустивин гъилер яна, чара хъана. Бубади датIана Агъмедагъадал къил чулгадай ва абурун арада еке дуствал хъанвай. Итимвиллин гаф хуьзвайбуруз Бубади еке гуьрмет ийизвай.

Подполковникдин къисмет

Бубадин гуьгъуьна хейлин хуьрерин девлетлуйрин фитнедалди казакар къекъезвай. Абурун штаб Къасумхуьрел алай. И кар чиз, ада гъамиша мукъаятвал хуьзвай. Са юкIуьз Асадан булахдал ацукнавай Бубадиз МиркIидихъай къезвай рекъе Тунар лугъудай никIерин юкъвай авай рекъай къезвай цIуд касдилай виниз балкIанрал алай бур акуна. Бубади Алидизни Агъмедаз, тамук фена, кIеви хун буйругъна ва тфенгрин ванер акъатайтIа, чинеба вичиз мукъва хъун тIалабна. Буба, вичин яракъарни япунжидин кланик кIевна, ксанвайдан амалар ийиз, ярх хъана.

Вилик девирра Клиридиз МиркIидихъай Асадан булахдилай виниз ЯрчIурфар лугъудай чкадай яна къведай. Аквадай гъаларай, балкIанрал алайбурухъ и рехъ чидай кас галай. Эхирни абур, 13 кас, Асадан булахдив агакъна. Абуру, балкIанрилай эвична, гъай-

гъана, гаф гана. Эгер яракъар гвачиз Къасумхуьрел хъфейтIа, адаз чпин эхир къил пуч жедайди чизвай. Бубади адаз, абур итимвиллин ихтилатдиз килигна, ичIи авунвай яракъар вахчудай ихтияр гана ва хъфин меслят къалурна, лагъана:

- Эгер къез, Къасумхуьрел хъфейла, куь члехида жаза гайитIа, зав са хабар агакъара, за адаз жувавай жедай са "хъсанвал" хъийида. Гъа ихтин меслятдалди казакар элккъена Къасумхуьрел хъфена.

Гайи тапшуругъ къилиз акъуднач лугъуз, абур вири кIвалахдикай азадна. И хабар агакъай Бубади тади гъалда Клиридай тир яхул Абдуллагъаз вичиз полковникдин парталар цун тIалабна. Яхул Абдуллагъа хъсан дерзичи, заргар, къизил-гимшидикай хабар авай кас тир. Алухар гъазур хъанмазди, Буба, абур алукина, Къасумхуьрел рекъе гъатна. Идарадин ракларал акъвазнавай къаравулчийри атай полковникдиз икрамна, ам къенез ахъайна. Амма къвед лагъай мертебадиз хкаж жезвай гурарин клане авай патрулди документар къалур тавунмаз таниш тушир полковник ахъайзавачир. Бубади адан сивел вичин бармак эцигна, ам гурарин кланик галчIурна, "секинарна".

Гъа икI, Буба подполковник авай кабинетдиз акъатна. Сифте ада къарагъна, атай полковникдиз честь гана. Гуьгъуьнлай ам Буба тирди чир хъайила, яракъдиз гъил яргъи ийиз клан хъана. Амма агакънач: Бубади ам яна къена...

И агъвалатдилай къулухъ Бубадин гуьгъуьна казакрин мадни еке кIеретIар гъатна.

Са сеферда Бубани, Алини Агъмед КIутIларин гъамарал алайла, казакриз абур къаз клан хъана. Казакар лагъайтIа, къад касдилай виниз авалдай. Абурун арада ягъунар гатIунна. Буба ва адан дустар КIутIларин сурариз акъатна. Алидални Агъмедал хирерни хъанвай. Садавайни сурун къванерихъай жецIиз жезвачир. Вад казакдиз Бубади вичин гъилин кар къалурнавай.

Акъаз-такъаз мичIи хъана. Бубадиз кланзавайдини гъа и кар тир. Ада, Алини Агъмед къвед кье хъуьчIукъ къуна, КIутIларин хуьруьн вилик квай къузадай виниз тухвана, абур ажалдин къармахрай ахкъуднай. Югъ хъайила, казакриз абур чуьнуьх хъайи сурарин къванерихъ галай къван ивиар акурла, "абур яргъаз хъфидач, рекъида" лагъана, фикирна, гуьгъуьнлиз фенач. Амма Буба кин тавунвайди чир хъайила, варлуйри адаз цийи фонд гъазурнай...

Чи суьгьбетар Яшайишдин бинейрин бине

Халкьдин агьваллувал, яшайишдин, дула-нажагьдин гьал, дережа чиликай, ресурсрикай дуьздаказ менфят къачунилай, санлай экономикадилай, зегьметдин бегьерлувиле-лай ва маса шартларилай аслу тирдал шак алач. Вуч я экономика? И гафунихъ гзаф манаяр ава: жемиятдин къурулушдин производстводин алакьайрин кватал; уьлкведин халкьдин майишат ва я адан хел (месела, санайидин экономика, хуьруьн майишатдин экономика...); тайин хиле производстводин алакьайрин махсус терефар ахтармишунин илимар ва ик мад. Экономист лагьайтла, экономикада илимдинни ахтармишунрин ва я педагогикадин кваллахда, гьак карханайра, идарайра, майишатдин тешкилатра экономикадин кваллахдал машгьул касдиз лугьузва. Гьа ихьтин пешекаррикай сад публицист, экономист Джамил НАСИБОВНИ я. Аданни тежрибалу журналист Ш.ШИХМУРАДОВАН арада суьгьбет и сеферда важиблу темадиз - экономикадиз талуькарнава.

Ш. Ш. - Уьлкведин, гьар са хизандин агьваллувал вири девирра экономикадин гужлувилелай аслу яз гьисабзава. Кьиблепатаан Дагьустандин кьенин экономикадиз гьихьтин кьимет гуз жеда?

Дж. Н. - Экономикади, фадлай инихъ миллетрин арада авай сергьятар кваз такьуна, вичин кьетлен кьанунралди кар ийизва. Карчидиз хийир къведай рехъ акуртла, адаз кьиблепад - кеферлад тафават жедач. Кьилдин хиле, я тахьайтла, региондин майишатдиз гзаф шартлари, гьа жигьетдай манатдин "къуватлувилини" таьсирзава. Ятлани, куь суалдиз жаваб яз, чун кьиблепатаан районрин экономикадилай гегьеншдин рахада.

Ш. Ш. - Пешекаррини политикри гуя базардин экономикади чи халкьдин вилик акьвазнавай вири четинвилер, сад хьиз, регьятвилериз элкьуьрда лагьанай...

Дж. Н. - Кьенин чи суьгьбетда гзаф суалриз адетдинбур тушир жавабар жеда. Алай вахтунда чи уьлкведа инсанар кьве лагердиз пай ханва: садбур алаатай плановый экономикадин терефдарар я, муькуьбур - базардин. Им, зи фикирдалди, эсиллагь ерисуз пай хьунухъ яз акьвазна заз. Алава яз, куьн, гьуьрметлу Шихмурад муаллим, плановый майишатдин терефдар тирвилляй, зун пайи-паяр хьунин са патанни терефдар туширвилляй, чи суьгьбетдик кьетлен лишанар жеда. Куьне и мукьвара, чи газет кьелзавайбурухъ элкьвенна, лагьанвай риклиз дериндай таьсирдай гафар заз инал тикрарун хьсан акьвазна.

"Кьудкьанни цуд лагьай ийсара гзаф халкьарин умуми квал тир къудратлу уьлкве Советрин Союз чукьурун, пайи-паяр авун, экономика барбатун, халкьдин гегьенш кьатарин дула-нажагь пис хьун, гьахь-адалат тахьун, гележгидикай фикир тавун - вири чи кьилел атана..."

Куьне кьалурнавай кьван и ва маса ихьтин крар чи ватандин, халкьарин кьилел атанатлани, кьейд ийиз кланзава хьн, кьудкьанни цуд лагьай ийсари яргьал вахтунда суьт хьанвай инсанрин риклериз ва экономикадиз виликди фидай рум гана, са кьадар гьерекатдикни кутуна эхир. Сир туш, я инкарини жедач: кье гьар са кваллин, хизандин агьваллувал гекьигиз тежер тежерда къулайвилехъ, хьсанвилехъ элкьвенна. Шегьерарни хуьрер гьатта кьве сеферда гегьенш хьанва. Машаллагь, муьманвиллиз фейила, гзаф квалерин акунар, анра агьваллувал министррин утагьриз ухшар я.

Ш. Ш. - Я жеда. Амма вири агьваллудаказ яшамин жезва лугьуз жедач. Экономикадиз рум гудай рекьер, икьван татугайвилериз, магьрумвилериз рехъ тагана, жагьуриз жедай эхир!

Дж. Н. - Дуьз я, инкар ийиз жедач. Кьудкьанни цуд лагьай ийсара, жанавуррин кьейдада жам кукьварна, кар кьиле тухвайбурун тахсиррилай садавайни гьил къачуз жедач.

Месэла четинбурукай тирвилляй за жуван ихтилат лап яргьай башламышда. Ша чна гьахъ

патал сифтедай вири гьикл башламышнайтла, гьа кар рикел хьин. (Инал заз жуван веревирдер масабурун арада пайиз кланзава, ихьтин вахтара тек жуван фикиррикай лагьана кланда). Винидихъ кьалурнавай хьтин вакьияр чи халкьарин кьилел виликрайни са шумудра атайди я. Инсанри са бязи важиблу вакьияр фад рикелай алудда. Гьеле сад лагьай пятилекадин ийсара вилик акьвазнавай татугайвилер алудда, хьсан гележег ачухда лагьанай. Тарихди шагьидвалзавайвал, са кьадар агалкьунар хьанайтлани, пятилеткадин ийсара инсанар кашални гьанай эхир. А мусибатдин татугайвилерикай инсанриз рахадай ихтиярни авачир. Чи ихтилат инал фад алаатай девирдиз кьимет гун туш. Заз татугайвилер гзафбурун вил галамай гьа коммунистрин девирдани халкьдин кьилел атайдакай лугьуз кланзава.

Мадни заз жуван несилдин инсанрин ийкьарин са чешне гьиз кланзава. Кьудкьад лагьай ийсара чун, сад лагьай курсунин студентар, са вацран вахтунда, ципицлар кватлиз, са совхоздиз ракурнай. Кваллахдин нетижаяр кьурла, вацран план кьве сеферда ацурнавай заз совхоздин директордин приказдалди дасмал ганай. За и кар вучиз рикел хьизва лагьайтла, а вахтунда чи уьлкведин экономика са акьван пис кьадални алачир. Ятлани туьквенра дасмалар ва маса шейэр, кьит хьана, фадлай авачир. А дасмал заз зурба пишкеш хьиз акьвадай.

Ш. Ш. - Инкариз жедач, бязи татугай терефарни, эхъ, авачиз тушир. Ша чун кьенин ийкьарал хквен. Зи лшара авайбуруз перишан жедай шиклири секинвал гузвач: хуьрерин уьруьшра векьер язач, салара майваяр цазмач, малар, хипер хуьзмач. Хуьруьн кьадин агьалийрини чпиз герек шейэр базардай къачузва. Колхоз, совхоз амач. Инсанар зегьметдивай яргьазнава. Нетижарда чи хуьрер ичи жезва...

Дж. Н. - Дуьз я, куьне кьалурнавай и кра-рай кьил акьудун патал жуьв са кьадар вахтунда хуьруьн шартлара яшамин хьана кланзава. Советрин девирда чи инсанриз, кьилив кваллахиз таз, гьилерив ял ягьиз тун вучтин кар ятла чизвачир. Ихьтин крар ийидай мумкинвилерни авачир. Кье чаз, къазанжияр гьатта лап яргьара къазанмишна, ял ягьиз жуван хуьруьз, кваллиз хкьезвайбурун агьваллувал акьвазна. Сад ава, маса чара авачиз, жуван югь няни авун патал мал-кьара хуьн, сад ава, жуван хизандин гьал вири патарихъай хкьажиз алахьун.

Са гьечли мисал. Алай вахтунда гзафбуру салара шумьгьин кьелемар цазва. Шумьгьин тарарихъ гелкьуьн регьят я. Майварни геждади, члур тахьана, амуькьда, муьштерийрини абур, кваллиз атана, маса къачузва. Шумьгьар маса гана хьайи пул салан майваяр, ниси, гьери ва маса затлар къачун патал харж ийиз жеда. Куьне фикир це, гьикьван вахт кьенят жезватла. И жигьетдай за хуьрерин шартлара яшамин жезвайбуру халис экономистар я лугьузва.

Ш. Ш. - Эхъ, майишат девирдин шартларив кьадайвал кьиле тухун камаллувал я. Ша чун ихьтин месэладаркай рахан. Уьлкведин вузри экономистар лап гзаф гьазурзава. Куь фикирдай, экономикадиз, майиштариз абуркай гьихьтин хийир жезва?

Дж. Н. - Экономиствилин пешекарвал къачур выпускникдивай экономикадилай анжарахаз жеда. Амма экономистиле кваллахун?.. Ихьтин выпускникдиз гьеле экономика муькуьвайни акунач. Месела, хуьруьн майишатдин хиле экономистдиз, хьсандиз вичин кваллах чир хьунилай гьейри, агрономдин, зоотехникдин, механизатордин пешеяр гьа и пешекаррилай хьсандиз чизвачтла, адакай халис экономист жедач. Идалайни алава, муьзикандиз ва я шайрдиз хьиз, майишат кьиле тухудай бажарагьдин рекьай пай ганвачтла, экономиствилин пеше хьагьун уьмуьрдин зурба гьалатл жеда. Жуван гафар кьурбуру тахьун патал лугьуз жеда хьн, экономистди са кар жедалди, адакай вахтунда хабар гун, гьатта зарар тахьун патал са шумуд жуьре серен-

жем къабулун чарасуз я. Экономиствилин пешедиз кье аналитик, мененджер лугьузва.

Ш. Ш. - Пешекарри тестиькарзавайвал, чи района хаммал гьялдай цехар, заводар кардик кутуртла, гьасилай майваяр маса гуз хейлин регьят жеда.

Дж. Н. - Вирибуруз ашкара кар я, кьве месэлади хуьруьн агьалийриз секинвал гузвач: гьасилнавай майваяр маса гуьн мумкинвилер ва абурун кьиметар. Кеферпатаан Дагьустанда и месэладиз талуьк яз къабулнавай серенжемар - емишар, майваяр гьялдай заводар эцигун, гьасилзавай суьрсет заводриз къабулун кьиблепатаан района кардик кутуртлани, вилик акьвазнавай месэла гьялиз жедач. Вучиз? Кеферпатаан района, чкадин шартлар себеп яз, асул гьисабдай ери авай машмашар Дагьустандин ва Россиядин шегьерра маса гайидалай кьулухъ ерисузбур чкадал гьечли кьиметрай заводриз вахузва. Ик кьве патазни хийир жезва. Инал вилериз таквадай, амма важиблу кар кьейд авун чарасуз я: машмашар, амай емишрилай тафаватлу яз, цайи гьина хьайитлани экьеч тийизвайвилляй, абурун кьадар са артух гзаф туширвилляй (идаз естественная монополия лугьуз жеда) базарризни са куьруь вахтунда акьатзавайвилляй, муьштерийри хьсандиз къачузва. Кьиблепатаан района гьасилзавай дадлу ичерив, чуьхверив ва маса емишрив чи базарра ерисуз, чпик виле акьадай гуьрчегвилин лишанар кутунвай паталай гьанвайбуру вилик пад вугузвач. Гьасилай емишар, майваяр гьялдай заводриз вахуз хьайитла, кьиблепатаан районрин агьалийриз члугур зегьметдин гьакьн чпив агакь тийидайди хьсандиз чизва.

Ш. Ш. - Бейкар инсанриз хуьруьн чкада кваллах жагьурун вири вахтара четин месэла я. Куь фикирдалди, и кардиз гьихьтин рекьер жагьуриз жеда?

Дж. Н. - Газетдин чинра и месэладиз сад-лагьана бегьем жаваб гун четин ятлани, бязи хилерикай рахаз жеда. Вири уьлквейра, гьа жигьетдай Россиядани, вири вахтара бейкарвиллиз кьетлен фикир гузва. И месэла гьялун патал гьар жуьредин серенжемар къабулзава, миллиардралди пуларни харжзава. Ятлани бейкарвал базардин экономикадиз хас лишанрикай сад я.

Дагьустандин кьиблепатаан района бейкарвал тимиладар мумкинвилер авачиз туш. Кланзавайди районрин кар алай идарайри месэладин винел кьелелай, муькуьфдивди кваллахун я. Вирибуруз малум я хьн, Дагьустанда туризм эвелимжи кьайгьуйрикай сад яз малумарнава. Гьа и туризмдин еришар вилик фирдавай ципицрихъ игьтияжни са шумуд сеферда артух жеда. Ибур гьакан кьуру гафар туш гьа. И кар, месела, Краснодарский крайдин фермерри гьеле вад-ругуд ийс идалай вилик кьатлана, столовый сортунди ципицлугар вахтунда кутуна. Кье Краснодарда фермеррин ципицлугари 800 гектар кьунва. Абурун са пай столовый сортаринбур я.

Кьиблепатаан Дагьустанда ципицлар гьасилдай тьибатдин лап къулай шартлар ва тежрибалу пешекарар кламай кьван ава эхир. Са кьве ийс идалай вилик, Дербент райондин Сабнава хуьреципицрин кьит сортар ава лагьана, ван хьайила, заз, чкадал фена, кьилдин ксарин ципицлугрихъ галаз таниш жедай мумкинвал хьана. Анин уьзуьмлугьра авай кьайда акур касдиз вич маса вилайтдиз акьатай хьиз жеда. Черейар инсандивай кьекьез тежедай хьтин тикра канва. Абурун арайра кьвед лагьай бегьер къачун патал некьиярни битмишарзава. Идаз кар чир хьун, чиликай жезмай кьван дуьздаказ менфят къачун лугьуда.

Ш. Ш. - Эхъ, кланзавайди чилел, зегьметдал рикл хьун, адакай дуьздаказ менфят къачун я. Дуьздаказ ишлемишайла, гелкьвейла, чили вичел члугур зегьметдин нетижаяр са шумуд сеферда артухни алаз ахтажар хьийидайди сир туш.

(Кьамт ама)

Хазран КЬАСУМОВ

Сулейман-Стальский района лап къалиндаказ цадай ва фад бегьердал къведай багьлар кутуниз талуьк проектар кьилиз акьудзава. Ик, Цмуррин хуьруьн мулкунал "Восход" ООО-ди (учредитель - Марат Шайдаев) ихьтин шумьгьин багь кутунин проект гьиле кьунва.

- Пландин бинедаллаз чна 50 гектарда шумьгьин багь кутада, - лугьузва карханадин генеральный директор Мурад Муртузалиева. - Кьелемар Италияда гьанва. Абур цунин кваллахар хьсан тешкиллувал аваз кьиле физва. Бес кьадар чил гьазурнава.

Малум хьайивал, дагьдин участкада кутазавай багьлариз яд, чиликай шлангар тухвана, марфадин кьайдада гуда. И кар патал насосрин станция эцигнава, 500 кубометр яд гьакьдай вир кьунва. Израилдин технологиядалди яд гун патал турбаяр, герек маса тадаракарни хканва. Абур дуьздаказ тайинарун патал Воронеждин дигидай цин институтдин пешекарар желбнава. Карханада чпихъ галаз зегьметдин икьрарар кутлуннавай пешекарри, рабочийри, механизаторри кваллахзава.

Дагьлара багьлар

- Чна кьелемар арада 3 метр аваз цазва. Жергейрин арайра 5 метр ава, - лугьузва агроном Мегьамед Муртузалиева. - Ида бегьердал атай багьларай шумьгьар махсус техникадин куьмекдалди кьватл хьийидай мумкинвал гуда.

Проектда кьалурнавайвал, са гектардин багьда 666 кьелем цазва. Гьар са кьелемдин пуназ мянардай шейэр вегьезва, яд гузва.

Чаз акурвал, рабочийрихъ галаз санал, багьлар кутунин кваллахрал Цмуррин юкьван школадин муаллимарни техработникар (50 кас) ва кьелзавайбур (40 аял) машгьул тир. Са куьруь вахтунда абур са гектарда шумьгьин кьелемар цана. И карда школадин чехи класара кьелзавай Санжа ва Гьуьсейн Нуралиеври, Фатима Агьабеговади, Велибер Мегьамедова, Мадина Устаагьмедовади, Жамал Агьабегова, Мегьамедзагьри Алибегова, Хадиджа Агьабеговади тафаватлувал кьалурзава.

- Цмурдал хуьруьн майишатдиз майил авай школа кардик кваз пуд ийс я, - лугьузва школадин директор Абдулнасир Ханвердиева. - 120 аялди кьелзавай школа алай аямдин тадаракарлди таьмин я. Школада производстводин мастерскояр кардик ква. Идалайни гьейри, чна хуьруьн майишатдин хиле пешекарар гьазурунин мураддалди Дагьустандин аграрно-экономический колледждихъ галаз икьрар кутлуннава. Ана чи са шумуд выпускникди кьелзава. Анаг акьалтларай жегьил пешекарар хайи хуьруьз хкьеда, "Восход" ООО-да абуроз кваллахни гуда.

Шумьгьин багьлар кутунин кваллахар давам жезва.

- Цмуррин хуьруьн мулкунал шумьгьин багь кутун - им райондин дагьдин патав гвай чилерал кьилиз акьудзавай инвестициярин сад лагьай проект я, - кьейдзава райондин кьил Нариман Абдулмуталибова. - И хийирлу кар кьунай кьегьал сихилдин векил тир Марат Шайдаеваз чна сагьрай лугьузва.

Терроризмдиз - ваъ!

Информациядин
майдан нив гва?

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Национализм, радикализм, терроризм, экстремизм... лагъ, ван жезвай къван гафар вуч я! Садни я чи марифатдив, я чи къанунрив, я пак адетрив къазвайбуру туш, гъа са теъгерда инсан ва инсаният вилай ве-

гъезвай, акъул-камалдивай чара ийизвай, адетдин инсанар инсанвилдин рекъ-йя акъудзавайбуру я. XXI асирда, зи фикрдалди, ихътин гафар ван тахъун лазим тир. Амма...

Национализм-фашизм-макъу тегъуьн XX асирда вири дуньяда негъ авунай. Берлинда, эбеди ислягъвилдин ва уьмуьрдин хатасузвилдин лишан яз, Советрин аскердиз зурба памятникни хкажнай. Саки 50 йисуз чун гъа, гекъигайла, секинвиле яшамилни хъана. Бес гила? Дуньядин чарх гъакъван къулухъ гъикъ хъфена?

Радикализмдин тегъуьнчирин инсаният гъатта XVI асирдиз, гъадалайни анихъ галай члулава кклариз хухахиз кланзава. Инсан къиникъ ветъ къейдайнаи къазвач. Гъавилай ИГИЛ хътин (Россияда къадагъа авунвай) члулава къуватрал чан гъана. Гъихътин цивилизацияр тахъай мисал ийиз, гъикъван инсанрин иви экъична...

Терроризмдин идеология майданда твазвайбуру гъа ивидихъ къаних, Аллагъдин твар къаз, имансузрин рекъевай вагъшияр я. "Гуя миъи дин" хуьзва. Гъакъикъат масад я. И ва гъахътин маса аллагъваранри махсус центрайра "дуньядин гъукум" лугъудайди гъилевайбурун члулава тапшуругъар къилиз акъудзава. Дунья цъа тван, уьмуьрдин къулайвилер терг ийин, девлетар тарашин... Эхъ, гъа теъгерда Афгъанистандин, Иракдин, Ливиядин, Сириядин, Йемендин, гъаф маса уьлквейрин халкъар (миллионралди) къекъверавиле туна, нафтни газ, къизилни ракъ, яки техил чпиз дашмишзава. Чпин мал яз малумарзава чилин вири девлетар. Гъа теъгерда россиявийрини эгечъзава.

Къецепатан къацу пулари къил-къилелай алуднавай къадирсуз себийри гъа яргъарай къевезвай члулава эмирар, тапшуругъар, ниятар лугъувиле гъилизни акъудзава. СССР хътин уьлкве чуклурунни гъа кардин нетиха я. Къе Украинада, Гуржистанда, Прибалтикада, Польшада, масанра вуч керематар тешкилзаватла, чаз аквазва.

Алатай асирдин 90-йисара, алукънавай асирдин эвел къилера (саки 2000-йисалди) Россиядин а зурба экономика, асайиш тахъай мисал авурдан шагидар чун вири я. 1999-йисан август-сентябрь варцара, клусни я регъуввал, я кичевални авачиз, дуньядин террористрин клеретлар чи республикадизни гъахънай. Къаст чи чилерал чпин "халифат" лугъудайди туькьурун, эхирдайни Россия хътин государство чуклурун тирди садани чуьнуьхзавач.

"Россиядив чилер, девлетар гъаф гва, абур чи вирибурун пай квайбуру я", лугъузва арсузри. Девлет тарашун патал, вири алатар (гафни, пулни, яракъни, бейгъушни, ичкини, запабни...) кардик кутазва...

Чапхунчир чи чилелай чукурна 20 йис алатайлани, терроризмдинни радикализмдин, экстремизмдин къурхулувал давам жезва. Чпини асул гъисабдай гъеле акъул чурун тавурбуру, гъатта 12-15 йис тамам тахъанвай аялар желеда твазва. Террордин крар-инсан яна къиникъ, тарашун, къакъудун, гуж илитлун игитвилер

хъиз, чпин вязер виртедин чунар хъиз къалуриз алахъзава. И кардал, газетрилай гатлунна, радиодинни телевиденидин, интернетдин, телефонрин (смартфонрин) вири мумкинвилер желбнава. Жуьреба-жуьре "чирвилер" гудай центрайри, клубарни, мектебарни гъаф жезва.

Ихътин гъал авайди алатай йисан эхирра (декабрдин вацра) чи республикада къиле фейи гъаф мярекатрал раижна! Месела, 17-декабрдиз РД-дин терроризмдиз акси Комиссиядин нубатдин заседанидал республикадин Кыли малумарайвал, аялрихъ, иллаки Сирияда ва Иракда женгинин гъерекатар къиле фейи чкайрай хканвай, гъакни яшар тамам тахъанвайбурун крарин рекъай комиссийрин учетда авай аялрихъ галаз тухузвай къвалах гужлу авун герек я. Абурук неинки диде-бубаяр, гъакъ махсус органрин, СМИ-рин векилар, мектебрин муаллимар, муфтиятдин, яни мискинринни медресайрин къуллугъчирар, тербиядин рекъе авай вирибуру акатзава.

Инал лагъанвай месэлайрай 18-19-декабрдин йикъара Махачкъалада "Рекъемрин алемда терроризмдиз акси къвалах" лишандик кваз тешкилай илимдинни тежрибадин VI лагъай междунородный конференциядални гегъенш рахунар къиле фена. Ана и цларарин автордизни иштиракдай мумкинвал хъана.

Иниз чи республикадилай къеъяйни терроризмдин идеологиядиз акси къвалах тухузвай хейлин тешкилатрай, илимдин идарайрай, СМИ-рай векилриз эвер ганвай. Кавказдин геополитикадин клубдин секретарь-координатор Я.А. Амелинади, РД-дин Кылин меслятчир, РД-да кардик квай терроризмдиз акси Комиссиядин жавабдар секретарь Д.Ф. Фейзуллаева, информационный къурулушрин Академиядин гендиректор А.И. Масаловича, РД-дин информатизациядин, алакадин ва масовый коммуникацийрин министр С.В. Снегирева, масабуру авур докладра, рахунра алай аямда терроризмдинни радикализмдин, диндин экстремизмдин идеологиядиз аксир къуватлу яз амайди раижна. И карди чи вирибурун къуватар сад авун, СМИ-ра, интернетда, масанра инсандин акъул-камалдиз члурукла таъсирзавай затларал сергъят, гъатта къадагъа эцигун герек тирди къейдна.

Чи телевиденидин хейлин каналри (НТВ, СТС, Рен ТВ, ТНТ, ТВ3, гъатта 1, 2-каналар ва масабур) къалурузвай гъаф сюжетри, кинойри, тешкилзавай шоу-ри терроризмдинни радикализмдин идеологиядиз аксирвал тийизвайди гъис тавуна туш. Ибуру сергъят алачирла, интернетдикай гъикъ рахада?..

Чи хуьрера мискинар гъаф жердавай инсанрин сабурулувал, адетриз вафалувал, гъуьрмет-хатур артух хъун, жуванди-патанди, хийирлуди-зарарлуди чир хъун лазим тир. Амма... Ажугълувал, пехилвал, гъилляй къведайвал авун, къанунриз аксирвал къалурун, къайгъусуз хъун, зайифди кваз такъун... хътин гъалар хъуни вирибурукъ къурху кутазвачни?

"Российская газета" хътин члехи органдиз кваз чи хуьрерай Сириядиз, Иракдиз, масанриз террористрин жергейриз фенвай жегъилрин (гадайринни, рушаринни) тварар акъатайла, чандай зуз физвачни?!

Чи тамара са тахсирни квачир ксар ягъиз къиникъи, музейриз, къвалериз цаяр ягъуни, ялгъузбурун къвалер тарашуни квекай лугъузва? Ихътин чкадал чи аялар, жаванар ни ва я къу гъизва?..

Чавай гъаф крари уях хъун истемешзава. Информациядин вири майдан чи гъиле авач. Адан мумкинвилерикай жуваз хийир къачуз чир хъана кландачни?..

Вадим ЖАМАЛДИНОВ

И йикъара зи къелемдин дуст, гъуьрметлу агъсакъал, чуьхверхуьруьнви Ярметов Гуьлмета заз зенгна, вич Докъузпара райондин Агъа Къаракуьредиз дустарин патав физвайдакай лагъана, зазни аниз атун теклифна.

Вахт нисини жезвай. Гуьлмет вичин хтул Ибрагъиман «Джип» машинда аваз зи къилив акъатна. Са вад декъикадилай машинди йигиндаказ федеральный шегъереди хъди гъерекатна. Са сятинихъ галаз вахт алатайла, чун Къаракуьредиз агакъна. Шегъере рекъин къередал чун гъузетиз, армияда санал хъайи Гуьлметан дуст, рагъметлу Сабиран рухвар Рижавудинни Закир акъвазнавай. Абуру чун лап багъа мугъманар хъиз къаршиламишна. Къвале хваш-беш авурдалай гъуьгуьниз за Гуьлметавайни Рижавудинавай чпин дуствилдин-стхавилин алакъаяр гъикъ арадал атайди ятла чирна.

Малум хъайивал, 1958-1961-йисара, Гуьлметани Сабира Советрин Армияда къуллугъзавайла, абур сад-садав къадай, михъи

Дуствилдин-стхавилин
алакъада

къилихар авай дустар хъана. Ватандиз хтайлани, абур чпин арада авай гъуьрмет-хатур квадарнач. Ахла са арада, сад-садав гъинаватла тийижиз, алакъаяр атлана...

Са къадар вахтунилай Гуьлмет, Дагъустандин Огни шегъерда са мярекатда авайла, адал Къаракуьредай са итим гъалтна. Ихтилатар авурдалай къулухъ ада цийиз таниш хъанвай късдивай вичин дуст Сабир хабар къуна. Ада гайи хабарди Гуьлметан рикъи перешанарна. Сабир 1975-йисуз рагъметдиз фенвай къван. Адалай къулухъ Гуьлмета Сабиран хизандихъ галаз вири мярекатра иштиракзава, дуствилдин алакъаяр рикъелай алудзава.

Сабир Алисултанов Докъузпара районда твар-ван авай рамагбан, хъсан музыкантни яз чидай. Гила суьгъбет Сабиран члехи хва АЛИСУЛТАНОВ Рижавудинакый давамарин. Ам Вини Къаракуьреда 1966-йисуз дидедиз хъана. Ана 8-класс, Дербентдин хуьруьн майишатдин техникум хъсан къиметар аваз клелна къутягъайла, ам Астрахандин областдин "Овощевод" совхоздиз рекъе туна. Са куьруь вахтунда къвалахайдалай гъуьгуьниз ам Ватандин вилдик вичин буржи тамариз фена. Армияда чешнелу низам, хъсан къилих авай адакай отделенидин командир хъана. 1987-йисуз армиядай хтайла, "Октябрьдин 60 йис" совхозда комсомолдин секретарь яз, 1989-1991-йисара совхоздин къилин агрономвиле къвалахна. Совхозар чкайдалай къулухъ алакъунар авай жегъилдикай Цийи Къаракуьреда хуьруьн советдин куьмекчи хъана, 2005-2017-йисарани - хуьруьн администрациядин председатель. 2017-йисалай Рижавудин Сабировича хуьруьн майишатдин управленида къилин агрономвиле къвалахзава.

Къаракуьреда хуьруьн советдин председатель яз къвалахдай вахтунда ада халкъ

патал адалатлу къвалахар гъаф авуна. Икъл, дагъдай къванер, рагар атлуз, 10 км. мензилдай хъвадай яд гъана. Хуьруьн куьчяр гъаркъуь авуна, хирхем вегъена, дуьзарна, агъалийрин къвалериз тлехи газ, салариз гудай яд гъана. Алай вахтунда агъалийрин къвалера дагъдин булахрин ятар авай.

Дах Сабир рагъметдиз фейила, диде Алисултанова Къизила гъевчи аялар тир абурун гъил акъайнач. Гъаф такабурулу, гъуьрмет-хатур авай дишегъли тир ада вичин вири уьмуьр Миграгърин гамар храдай фабрикада къвалахуниз бахшна. Адан гъилелай цудралди четин нехишрин гамарни халичяр фена. Абур лагъайтла, СССР-дин республикайризни къецепатан уьлквейриз рекъе тунай.

Къе 4 веледдин, 13 хтулдин, 23 птулдин диде, члехи диде ва баде тир ада вичин члехи хизанда алудвалзава.

Рижавудин 1989-йисуз Ильгъа медал эвленмиш хъана, ада цукъвер хътин 2 хвани са руш багъишна. Члехи бубадин твар алай Сабира - ДГТУ, Алисултана - Дагъустандин аграрный университет, руш Туяреди бухгалтервилдин рекъай клелна, намуслувиле гди къвалахзава.

Рижавудинанни Закиран веледар патарал яшамил жезва, мукъвал-мукъвал чпин диде-бубайрал къил члувазва, абурун гъуьгуьл къазва, хайи ерияр рикъелай алудзавач, такабуру дагълари чпин къегъал рухваря хайи чилихъ ялзава.

Алатай асирда къиле тухвай члуру политикадин нетихада дагъларин цудралди хуьрер арандиз куьчарна. Алай вахтунда, дагъларин хуьрериз тлехи газ, экв гъунигъди, анриз элкъвена хъфизвайбуруни авачиз туш. Дагъларин къацу ерийри, яйлахри, къайи булахри чпихъди ялзава. Гъикъван патарал фейитлани, регъят фу къазанмишайтлани, гъавурдик квай, камаллу рухвариз чпин бубайрин ерияр хуш, чими я. Масака хъунни лазим туш.

Чна винидихъ лагъайвал, Алисултановринни Ярметоврин хизанрин арада дуствилдин алакъаяр аваз саки 60 йисарив агакънава. Им зарафатдин кар туш. Алатай йисан сифте къилера Гуьлмет Ярметова вичин 80 йисан юбилей гурлудаказ къейдайди "Лезги газетда" хабар ганай. Аниз виридалайни вилик Къаракуьредай адан рикъин дустар тир Алисултановрин хизанар атана акъатнай. Ида абурун арада авай гъуьрмет екеди тирдан гъакъиндай шагъидвалзавачни бес!?

Камаллу инсанри лугъудайвал, са суфрадихъ ацукъуналди дустар жедайди туш. Халисан дуствал са дуьшуьш къилел атайла, кефсуз хъайила, дарда гъатайла чир жедда. Къаракуьревиляр тир Алисултановрин ва чуьхверхуьруьнви Ярметоврин хизанар хътин дустар хъун инсандин бахт я. Ихътин инсанри чи къве район сад-садав мукъва ийизва, агъалийрин арада гъуьрмет-хатур артух жезва. Икъван йисара ихътин пак алакъаяр, гъуьрмет хуьзвай къве хизандизни за рикъин сидкъидай сагърай лугъузва. Къуй дунья ислягъ хъурай! Алуькнавай Цийи йисни виридаз мубаракрай!

Бахтлу нумра

Нариман ИБРАГЪИМОВ

ЭХИРИМЖИ йикъара Марвар къари гъалабади кунвай. Адаз вучдатла чизвачир. Адан къужа, гзаф чкайра машгур Худа-Верди, вич вичиз ухшар ама-чир. Налугуди, акван тийир сугъурчиди адак лувар кутунва. Мефтлер аялдинбуруз элкъур хъувунва. Ара-бир къаридиз акл жедай хьи, къужади гъавада лув гузва. Са касни такваз, вич вичив рахаз, хъуьрез, женнетдин гъуьруьйрихъ галаз сейрда авай хъиз. Кивалин дердиярни рикелай фенвай, вичин пара ала къаридиз куьмек-затни хгузмачир. Гъаятдин вилик квай ва вичин рикл алай куьсруьудални гьикл хъана ацукъзавай. Кивалей экъечна, вичин кыл тукъвей патахъ фидай. Къуншияр квазни мягътел хъанвай.

- Са тимил ама, къари, са тимил, ахпа-е, за вун Москов вилаятдиз тухуда. За ваз Ленин буба, Яру майдан къалурда...

- Я кас, я Худа, вун гъинай рахазва эхир? Москов вучтинди я? Вун хиб...

- Кис, кис, Гъажамедан руш, сесмир, зи крар заз чизва, хибрини зун хъанвач. Московдизни за вун тухуда. Сюрприз ида-е за ваз Цийи йисан. Мегер ви рикелай зун Худа-Верди тирди алатнавани?

- Алатнавач, алатнавач, я ахпа лагъай кас. За ви Московдикай вучзава? На зун шегъерда авай хтулрин патав твах.

- Тухуда, тухуда, зи лагъбала. За ви вили мурад ар килиз акъудда, анжах са тимил эх хъия...

Ихътин рахунрилай гъуьгъуьниз Марвар къаридик мадни къалабулук акатдай. Къужа вич вичел алачиз рахазвайдаз ухшар тир. Амма адан гъерекатрай ик тирди аквазвачир. Ам, беден тик къуна, къекъевезвай. Рахадайла, мез галклизвачир. Недайдаз иштягъ квахънавачир. Телефондин зенгериз жавабар гузвай. Амма бязи ихтилатар кылиз гъал янавайданбур тир. Им гьикл жезвай кар ятла, Марвар къари гъавурда акъазвачир. Адаз духтурдин патавни физ клан хъана, амма жуьртнач. Вуч лугъудай адаз? Винелай сагъ итим. Пазвай, хайи-майи чка авач.

Марвар къари тайин фикирдал текъез, гъафтедилей гзаф алатна. Гила адаз къужа маса терефдихъай акуна. Худа-Вердидин гъавалувал, гъевеслувал, налугуди, са ни ятлани чъунъухна. Ам гъилей клани руш акъатайди хъиз авай. Дарих яз, рахан тийиз, хевлет чка жагъуриз, иштягъ квахъна, хабар къурлани, "зун секин тур" лугъуз, масанихъ физ. Са кар къариди мад къатана: акатай чкадал гадарзавай телефондин трубка ада гъилей ахъай-завачир. Ара-ара адаз килигзавай, анай ала-матдин шкилар къалурузавай хъиз. Дишегълидиз кичлени хъана: рекъидай кылихъ я жал?- фикир гъатна рикле. Эхир, ада чехи хъиз зенг авуна, дах авай гъалдикай ихтилатна.

Марвар къаридин шаклувилер бине авачирбур тир. Худа-Верди хибрини хъанвачир. Ам гъавалу ва сефил, дарих авунвай, Марвар къари тажубарзавай дегишвилер сирни "лемрен хъин" сотовый телефондихъ галаз ала-къалу тир. Пуд гъафте вилик Худа-Вердидин трубкадиз хабар атана: "Гъурметлу жанаби! Чна Цийи йисаз талуьк конкурс тухузва. Куь телефондин нумра бахтлуьрук акатнава. Къехъ Москвада квалерин, виш миллион манатдин иеси жедай мумкинвал ава. Жува жуваз Цийи йисан савкъат багъиша. Рази ятла, "эхъ" кнопкадал тлуб илис".

Худа-Верди вилерихъ агъунач. Мад ва мад клелна.

- Я Аллагъ, - рахана ам вич-вичив, икни жеда къван? Москвада - квалер? Виш миллион. Зи нумра бахтлуьрук акатун? Авай крар я жал? Я Аллагъ, ихътин гунуг? Заз, Худа-Вердидиз? Пака вири хуьр пехил жеда гъа. Я Аллагъ, вакай са куьмек!-лагъана, итимди вичин разивал къалурна.

Легъени алатнач, мад хъинар: "Гъурметлу жанаби! Куьне лап дуьз кар авуна. Гила Куьн Москвада квалерин иеси жедай-дал са шакни алач. Конкурса иштиракдайвал мад "эхъдал" тлуб илис".

Лагъайвал авуна касди. Телефондин экрандал мад хъинар акъатна: "Гъурметлу жа-

наби! Куьн конкурсдин гъалибчийрин жергеда гъатнава. Къез виш миллион манат акъатда. Са гъафтедилей Квел пул ахгакъардайвал, Куь банкдин картадин нумра ва код кхъихъ".

Хъинар са шумудра клелай итимдин мефтлер са патахъ элкъвей хътинди я. Экрандиз килигиз, ам бейнидай рахана: - Виш миллион-н-н. Заз-з-з? Валлагъ, буйркъуьдини, са экв такуна, рекъидачалда. Эхир, зи бахтунини гъана. Пагъ-гъ, ван хъайила, пад жеда риклер зи дустар я лугъузвайбурун. Виш миллион-н-н! Къачуда гъа Москвадай квалерни. Гила кивалей, хуьрай акъатай кивач Москвада ава къван гзафбурун. Чунни жеда гъана. Рухаяр, рушар. Къаридизни куьзуь кылихъ са югъ, кумфурт, уют акурай...

Фикирри Худа-Верди мадни яргъариз, бушлухриз тухвана. Са арадилай ам цаварай эвчлай хътинди я ва ада рахун давамарна: - Яда, я Худа, вучиз вун, хкуник кутунвай жедек хъиз, куьрс хъанва. Уьмуьрда ихътин бахтуник садра акатзавайди я. Ламра клурув яна, женнетдиз аватайдай я гъа. Виш миллион-н манат... Ой, Аллагъ-гъ-гъ... Ксумир, уях хъухъ, Худа. Бахтунин малаик ви куьунел ацукънава. Ахъаймир ам.

Гъатта къудгана Худа-Верди. Адаз виш миллион манат сада вичин гъилей акъудай хъиз хъана. Инихъ-анихъ килигна, налугуди, ам ахтармишдайбур авай, кхъена ада вичин картадин нумрани, кодни. И йифиз адаз ахварни атанач. Ахпани адан гъерекатар, амалар гъа хибридандаз ухшаммиш тир. Акъван шад тир хьи ам, акъван, лап банкдин иеси хъайи хъиз. Адаз вич вутлдатла чизвачир.

Гъа ида Марвар къаридик гъалабани кутуна. Гъа ик гъавалу тир Худа-Верди са члавалай михъиз цуру хъана. Чина, пеле авай биришар вад къатанбуруз элкъвена. Къаридихъ галазни, налугуди, хъел я, рахун хъувунач. Ам акъаз, дишегъли михъиз дердини къуна. Эхирни хва хтана. Хуьрек тлурдалай гъуьгъуьниз Марвара адаз дахдин аламатри-кай ахъайна.

- И са вацра, чан бала, и ви дахди зун къурурна-цурурна. Сифте ам къадарсуз шад тир. Зун Московдизни тухузвай. Ахпа, зулун югъ хъиз, элчуьгъна. Эхиримжи йикъара лап руьгъдай аватнава. Я вуч хъанатла лугъунни ийизвач...

Къилни куьрсна, са квекай ятлани фикирзавай Худа-Верди садлагъана кивачел къарагъна.

- Вуч лугъуда за ваз, вуч? Ви къужа алдатмишнава лутуйри.

- Вал лутуйр гъина гъалтна, я дах?-жузуна хъи.

- Гъина, гъина? Жегъеннемдин цлуз аватарай и трубкаяр акъудайбур. Гъа ина авайбу-рал гъалтна зун. Ахмакъ я ви дах, ахмакъ...

Кардин кыл ачух хъайила, хъи "картада гьикъван пул авай?" лагъана хабар къуна.

- Пуд йисан пенсия...

- Саки зур миллион. - Хъи дахдин трубка къачуна, кнопкайрал туплар илисиз, хъинар ийиз, са вуч ятлани чирна ва ахпа пашмандиз малумарна: - Ви картада анжах пуд манат ама...

- Вуч?

- Эхъ, дах, зур миллион тлач хъана.

Марвар къари гила къужадихъ галуькай мусибатдин гъавурда акъуна ва ам Худадал элкъвена.

- Я тахсара! Мутлакърин мутлак! Я Худа-Верди! За парталар чухъудай цийи жуьредин машин къачу лагъайла, ваз пул гъайиф атана. Квалера пардин чимивал тур лагъайла, на ван тахъайдай къуна. Гила къванни заз клурт-шуба багъиша лагъайла, на "гила ам ви къез я, ам алаз вун гъиниз фида?" лугъуз, сурун сулар гуз хъанай. Лутуйр патал хвейиди тир ман на пул, тахсара? Заз сюрприз ийиз кланзавай ман ваз? Валлагъ, хъсан сюрприз авуна на чаз. Зур миллион цаварал ракурна. Тъфу!..

- Я хва, а пул элкъур хъжедачни? - Худа-Верди, умуд кваз, хъиз килигна.

- Ваъ, дах. Поезд фена. Ви "бахтлу нумра" лутуйриз къугъвана. Чаз ийиз кланзавай ви Цийи йисан сюрпризни, елкадал хъиз, цацар алайди хъана. На жуван риклиз дарвал гумир, диде. Ви мурад ар килиз акъудун чи патай ваз Цийи йисан сюрприз жеда.

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

ИСКУССТВО - им гъакъикъат къаматралди, айгъамдалди къалурунин ва илимдихъ галаз санал дуьнья-алем чирунин къетлен жуьре я. Ада инсанар сад ва мергъяматлу ийизва, абуруз шадвал, гуьзелвал гузва. Са тимил йикъар идалай вилик Ахъегъа, Къияс Межидован тварунихъ галай аялрин яратмишунрин квалин (ДДТ) изобразительный искусстводин студиядин галереяда Карачаево-Черкесия Республикадин лайихлу художник, РФ-дин художникрин ва дизайнерин Союзрин член **ГЪАЖИЕВ** Мегъамедзериф Гъажиевичан яратмишунрин выставка хъана.

Ахъегъа - "Крымдин ва Кавказдин рагъ"

Художник ва адан яратмишунрал рикл алаз кватл хъанвайбур тебрикуналди, шикилрин "Крымдин ва Кавказдин рагъ" выставка яратмишунрин квалин завуч **Абдулжалил ЖАЛИЛОВА** ачухна.

- Чи баркаллу ватангъли Мегъамедзериф Гъажиева, Кеферпатан Кавказдин вири республикайрин меркез ра авторилин выставкаяр ачухай бажарагълу художникди, пешекар художниквилинни педагогвилин сифте камар ина, Аскар Сарыджадин тварунихъ галай худшколада къачунатлани, адан яратмишунар чаз Ахъегъа сифте яз къалурузава.

Ахпа художникдикайни адан выставкадикай чпин фикирар гзафбуру лагъана.

Энвер АСАЛИЕВ, ДДТ-да ИЗО студиядин муаллим, РД-дин культурадин лайихлу работник: - 1980-йисара Ахъегърин худшколада Мегъамедзериф стхадихъ галаз чна санал кваллахна. Заз ам вичин къетлен хатл авай художник хъиз чиде. Гуьгъуьнлай, 30 йисалайни артух девирда Карачаево-Черкесияда девлетлу тежриба кватла, халис художниквилин дережаяр къазанмишна. Ватандиз хтун чна тебрикзава. Мад санал кваллахиз, цийи несилдин художникар тербияламишда.

Тамила АЛЛАГЪВЕРДИЕВА, аялрин яратмишунрин квалин директор: - Яратмишунрин чи коллективдиз машгур

художник, лайихлу муаллим хтунал чна шадвалзава. Къуй адахъ мадни еке агалкъунар хъурай!

Малик МИРЗОЕВ, Ахъегърин 2-нумрадин юкван чирвилерин мектебдин завуч-тешкилатчи, художник: - Мегъамедзериф ватандиз хкана, адаз ина вичин алакьунар ишлемишдай мумкинвал ганвай райондин кыл Осман Абдулкери-мов сагърай! Адан кивачихъ гила Ахъегърин художественный школадан чан хкведайдахъ чун инанмиш я. Художникдин кваллахар лагъайла, рангунин ширералдини акварелралди члугунвай пейзажарни этюдар лап вини дережадин устадвилинбур я. Жегъил художникар патал абуру вичевай чешнеяр я.

Эльбрус АЛИЕВ, райондин культурадин управленидин къуллугъчи: - Са вахтунда зани гъа и школада Мегъамедзериф, Энвер ва Малик муаллимрин гъилик клелна. Зун искусстводиз шерик авурбурни гъабур я. Пара сагърай! Мегъамедзериф муаллимди чаз спортдин, музыкадин, гъакл яшайишдин рекъяйни тарсар-тербия ганай.

Мегъамедзериф Гъажиеваз хайи югъ, художественный яратмишунрин выставка мубаракунин хуш келимаяр гъакл Ахъегъ, Докъузпара ва Рутул районрин уртах РВК-дин комиссар Рафик

Мегъамедова, Дербентдин педколледждин муаллим, художникдин дуст Билал Жафарова, райондин культурадин управленидин художник Камил Шерифалиева, гъевескар эколог ва фотокорреспондент Юсиф Саркарова, и царарин авторди ва масабурни лагъана. Мярекат аялрин "Солнышко" бахчадин бицекри (тербиячи - Аида Агъаева) мадни гуьрчегарна.

Мегъамедзериф Гъажиева сугъбет авурвал, ам хизанни галаз 31 йисуз Карачаево-Черкесияда яшаммиш хъана. Кеферпатан Кавказда къекъуьн таур чка амач. Москвадин, Санкт-Петербурдин, Париждин ва искусстводин маса меркезрин музейрани шикилрин выставкайра машгур пара ядигаррихъни абурун авторрихъ галаз таниш хъана, выставкайра иштиракна. Кватлай чирвилер, тежриба гъаз гила хайи ватандиз хтана. Буш гъилеривдини ваъ. "Крымдин ва Кавказдин рагъ" выставкадин шикилар Крымда, Осетияда, Ингушетияда яратмишунрин сиягъатра яратмишна. Гила къаст Ахъегъа художественно-изобразительный искусство кивачел ахкъалдарун я. Машгур Аскар Сарыджа, Шариф Шагмарданов, Гъажимурад Шугаев, Имамали Халилов, Дарвин Велибеков хътин зурба художникар акъатнавай ина абурун рехъ-кар давамардай бажарагълу жегъилар мадни жедайдахъ чун инанмиш я...

“Къаравили”

Гъемдуллагъ БАБАЕВ

Цийи йисан гъурметдай ачухнавай столдихъ ацукнавай мугъманрихъ галаз са рюмка ички хъвайдалай гуьгъуниз Бегагъдин гуьгъулар акваз-акваз ачух хъана. Сифте ада вичин къвалалай столдихъ ацукнавай вад йисаз акъатнавай хва Селим къалурна, адан тариф ийиз эгечда:

- Гзаф зарафатчи аял я, зи хва. Са аламатдин гафар адай акъатда, мад за квез вуч лугъун, гъич са ктабдани авачир. Валлагъ, стхяр, идакай твар-ван авай артист, комик жада хътинди я. Куьн зи чалахъ тушни?

Ахпа ам вичин хъихъ элквена. - Селим, - лагъана ада, - вун кисна ацукъмир, са ихтиллат ая, рахух!

- Я буба, зун вуч рахада? - жаваб гузва Селима.

- Цийи йисан шадлухдай халуьриз са къуьл хъайитлани ая!

- Чан буба, аз регъуь я, - лагъана хъи.

- Вучиз ваз регъуь я? Чехи халуьр алай чкадал кисна ацукъйла, хъсан жадач. Чан бубадин, са къаравили ахъая, халуьриз са шадвал це!

Селим кисна, къил агъузана акъвазда.

- Яда, вав тушни, рахух тлун, - зур гана бубади.

- Я буба, аламатдин итим я вун, зун вуч рахада?

- Я Бегагъа, аял секиндиз тур, вичиз ашкъи атайла рахурай, - лагъана мугъманрикай Юсуфа.

Столдихъ ацукнавай мугъманри пуд, къуд лагъай рюмкарни хъвана. Абурухъ галаз Бегагъани тламадиз акъатна. Ам мад вичин хъел гъавалат жада: - Чан бубадин, садазни хъел текъведай ихтиллат ая! Ичкидикай са мисал хъайитлани гъваш!

- Ички анжах ламра хъвана кланзавай зат! я, - члал акъатна гададай.

- Яъ, ламра!?! - тажуб хъана буба.

- Эхъ, ламра! Лаш галачиз лам, вуч авуртлани, дуьз рекъай фидач. Хъванвай итимни гъак! я, буба чан. Ваз хъел къвемир, ваз лугъузвай гафар туш...

Хъванвай касдин ийир-тийир, фир-тефир квахъда, лугъур-талгъур жагъин техийиз амукъда.

- Квез ван хъанани, гъурметлу стхяр?! И кьей хъи Цийи йисан столдихъ заз ахъаяй къаравили?!..

- И рюмка чна ви хъин сагълугъдай хъвада, - лагъана мугъманри...

Кутугдайди туш

Фазила АБАСОВА

Хуьр. Мал-къара, верч-цициб галачиз чавай хуьр фикирдиз гъиз жадач. Маяковскийди партиядикай лагъайвал, хуьр лагъайла, фикирдиз мал-къара, верч-цициб къведа; мал-къара, верч-цициб лагъайла, - хуьр.

Гъа ик! са шумуд йисуз патара хъайи Къайир вичин хизанни галаз хуьруьз хъуниз мажбур хъана. Къуншидал алай къвал кирада къуна, сифте ада вичиз къвалер эцигна, ахпа - цур, демек. Ингъе Къайир хизанни галаз цийи къвалериз экъечина. Цур-демекни гъазур я. Кламайди мал-къара, верч-цициб кутун я.

Къайир, гъелбетда, хуьруьз хъайдалай къулухъ малдин суракъда хъана. Гъавилай ада, гежел вегъин тавуна, къуншидалай дана галай кал цуриз хъяна. Верч-цицибдин суракъда хъун Къайир паб Сефиятаз эсиллагъ герек атанач, къвалериз экъечилай савкъат яз, миресдин паб Саибата цийибарни галай верч багъишна. Къуншиди лагъайтла, шаргарни галай къаз гана. Гъа ик! йисар къвез алатна. Къайир дуланажагъ хуьруьнвий-

рилай гъич са рекъайни усал яз амачир. Гена са къадар виниз хъаж хъана.

Эхъ, Къайир хизандин агъваллувлин крар дигана. Амма - руьгъдин, эдебдин?... Сир туш, эхиримжи вахтара верчерин тегъуьнди къил хъажнава. Эгер вахтунда рапар ягъ тавуртла, верчер кърмиш жада. Себеб? Заз чиз, чиркинвилелай аслу я. Гиликъай кацер, кицлер, верчер - вуч хъайитлани са бязи аннамиз инсанри яд авахъзавай цин хуьлериз, къарасуйриз гадарзава.

Яраб инсанар тебиатдив акъван инсафсузвилелди вучиз эгечизаватла? Низ лугъуда? Гъик! ятлани са сеферда миресдин паб Саибат Сефият яшамиз жезвай магъледиз акъатна. Скамейкадал ацукнавай папарни са гъихътин ятлани месэла гъялзавай. Жузун-качузун авурдалай гуьгъуниз Саибата чпин магъледин верчер тегъуьнди кърмишнавайдакай лагъана.

- В-у-у-у-в, - лагъана са дишегълиди, - зи са верч, къуртлани хъана, мукал алкланва. Твах жуваз, хуш гъалалвилелди хуьрай, какаяр эциг.

- Чан вах, инжиглу жемир, - лап язух къведай жуьреда лагъана Сефията, - верч анихъ амукърай, завай гъич какани гуз жадач. Чарадаз зат! гун заз кутугдайди туш...

Къашкъа

(Хъайи кар, тварар дегишарнава)

В.ДАДАШЕВА

И агъвалат заз зи яр-дустуни ахъайна.

- Зи буба - башламышна ада, - мал-къарадал рик! алайди тир. Чи хизанда аялар гзаф авай. Гъар садаз вичин везифа, машгъл жадак авай. Чехи стхайри хиперин, цегъерин нубатар алуддай. Гъвечибур сала канвай майвайрихъ гелкъведай. Зун виридалайни гъвечиди яз, къвалер, айванар михъун зи везифа тир. Чна чи гъвечли кве дана фермадин къвал гвай сала хуьзвай. Чукуриз-чукуриз, садра стха хтана, са дана авачирдакай хабар гана.

Къве къвачай акъатна вири хизан къекъведай къван, дана гъатначир.

“Къевнавай салай дана гъиниз фирай?” фикрзавай бубади.

...Ийкъарикай са юкъуз Мерзия хала (фермада къвалахзавай доярка) чи къвализ атана. Ада лагъана хъи, фермадин бригадирди, зи гъилералди хвена, еке авунвай яру жинсинин калин дана вичин цуриз хутахна, куь дана, пеле къашкъа авайди, фермадиз гъана, кутуннава. Къекай зарафат ийиз тамир. Куь гъалаллу гъайван атана хутах... Куь калин дана тирди къевай субутиз жада.

Халисан юристди хъиз, гъавурда туна чун Мерзия халади.

Пакамахъ фад буба фермадал фена, шаддиз хтана. Эхъ, - лагъана ада, - чи дана я фермада авайди... “Бригадир атурай, ахпа хутах”, лагъанва вири дояркайри.

Нянихъ фейи буба, “гъарам хъуй ваз” лугъуз, хтана. Вахканач дана бригадирди. “Ваъ, ак! за къабулдач, зун участковый милиционердин патав фида...” Гилани кар къиле фенач.

Данарбанри, бригадирдихъай кичелла, дана нинди ятла лагъанач.

Гила махсус лабораториядин (Къасум-хуьрел) куьмедалди дана нинди ятла чириз алахъна. Ина а гъайван зи кализ ухшар тирди тескиварна, зав бригадирдилай милициядиз арза къиз туна. Амма арза хъидайла, бубади участковыйдиз лугъуда: - Зун себеб яз, ам къвалахдай алудда, адан аялар гишила амукъда. А кар заз кландач.

Тажуб жада участковый: - Вун хътин мергъяматлу ксарни амайди яни?

- Белки, зи дана тушиз, гъарамди заз гъик къада? Герек туш заз ахътин мал, - тескиварнай мад бубади. Хканачир дана.

Къашкъадикай низ кал хъанатла, къени чидач чаз...

Чантадин сиягъат

Азедин ЭСЕТОВ

Са геренда агалтна, ял яда лагъана, зун айвандик дивандал ярх хъана. Вил агализни агакънач, къуншидин къвалей веки ванер акъатна: “Чехи буба хъайилани, ийизвай кар къил-къилел алачирди я!.. Лагъайвал авунайтла жадачирни?..”

Кар ихътинди тир. Паяр туна, гъазурнавай чанта къвалин кайваниди Бинекъадида (Бакудин посёлок - А.Э.) яшамиз жезвай рушав агакъарун патал Бакудиз вичин ирандидедал (яни чи къвализ) къил члугъаз физвай Мегъралидив вице лагъанвай. Шумудни са югъ, я чанта эцигайвал къвалин пурча амаз...

Кесиби итим, къил агъузана, пагъ атлана амай. Вугайди тир эхир ада чанта Мегъралидив? Хуьруьнви Бакудай хтана, югъни алатнава, амма чанта лугъудайди, лал шагъид хъиз, ракларив гума...

Мегърали, жегъил тиртлани, аламатдин хесетрин бенде тир. Ам Бакудиз, чи къвализ гъа чанта гъаз атанай. И чанта Бинекъадида авай хуьруьнви Тагъиран рушав агакъарун лазим тирдини лагъанай.

Вичин къил анрай агъудиз тежедайди чиз, ада зи стха Нурединакай куьмек

къуна. Фена, Тагъиран къвализ агакъайла, Мегъралиди кесибриз хуьрляй дидедин патай паяр гъанвайдакай чукъни авунач. Гъай чанта ракларин патав, къвачерик тежедайвал, динжарна. Къвалинбуруни ам атанвай мугъманринди яз гъисабна, тлубли кянач.

Элквена хкъведайла, тухвай чанта эцигай чкадилай вахъчуна, гадаяр рекъе гъат хъувуна. Мегъралидиз ак! тир хъи, вичи тухвай чанта руша, ичи авуна, дидедиз шегъердин паярни хтуна, аквадай чкадал эцигнава.

Чи къвализ хтайла, дидеди Мегъралидивай хабар къуна:

- Я бала, и чанта вуна Тагъиран рушаз тухвайди туширни?

- Тир, диде. Рушани шегъердай вичин диде-бубадал буш чанта рахкурч эхир...

Чантадикай мад ихтиллатар хъхъаначир. Амма Мегъралиди ам, гъа хуьрляй гъайвал хутахна, иесийрин бици рушав вахканай. Адани ам чпин ракларив эцигна...

Эхъ, ихътинди я чантадин къыса-сиягъат. Бязибурун саймазвили чантаярни гзаф къекъуьрда, паяризни “пая” яда. И сефердани гъак! хъана. Туьнбуьгърин харцик тахсирсузди акатна.

Мискъиди

Загъир ГЪАМИДОВ

Са дагълух хуьре гзаф мал-девлет авай Къарабег лугъур кас хъана. Хеб хуьн патал ада кесиби инсанар чубанвиле къазвай. Гъелбетда, чубанриз ийкъан тлун-хъун гунни и девлетлудан хиве авай.

Сифте къилерай вичи вич хъсандиз къалуьриз, ахпа икърар хъайи гъахъ гун тийиз акурла, чубанар катзавай.

Эхирни, мукъвал хуьрерай чубанвиле къвалахдай кас жагъун тавурла, ам яргъал хуьрериз физ хъана.

Къарабеган паб ададай гзаф жегъил тиртлани, абуруз аялар авачир. Девлетлудан паб, гзаф начагъ яз, са шумуд йис тир, месел алаз.

Папаз кланди анжах лапагдин таза жигерар, дурклунар тир. Амма девлет авайда, садрани вичин хъуси лапаг тукуна, папаз ва я чубанриз гудачир. Къунширийвай ужуж къиметдай къачудай.

Вахтар къвез алатна. Магъ кунши хуьрерай адаз, мискъиди тирди чир хъайила, жигерар маса гудай касни гъат хъувунач.

Фида ам гзаф яргъа авай ятахрал. Ина адаз са иер жегъил гадани дишегъли и ятахрин иесияр тирди чир жада. Салам

- калам хъайидалай къулухъ Къарабега вич лапагдин жигерар, рик!, дурклунар къачуз атанавайди тирдакай хабар гуда. Девлетрин иеси гадади лугъуда:

- Лап хъсан я, стха. Заз чиз, вун яргъарай атанавайди я, гила югъни няни хъанва. Ша кье вун чаз мугъман хуьхъ. Пака зкуьнахъ чна гъайванар туквада, ваз герек къадар гъаз ахлад...

Идани вичи-вичиди фикирда: “Дугъриданни, папаз клани шейэриз килигна, вучиз ийфен рекъе гъатда. Белки, заз гадади лап ужуж къиметдай гуда.

Гада и мугъманни галаз къвализ хтана, гъил-къачуь хъана, суфрадихъ ацукъайла, дишегълиди гададивай хабар къада: - Чна ам фу тлурдалай къулухъ гатадани, тахъайтла, тлун тавунмаз?

Гадади жаваб гуда: - Ваъ, чна фу тлурдалай къулухъ гатада.

Мугъмандин сиве юкъуз фан гъвелни авачиз, гзаф гишила авайтлани, и гафарин ван хъайила, адан гишинвал алатна, сив къурана, бедендик зурзун акатна, сачунал чразвай балугъ хъиз, зурзаз хъана. Ада вичи-вичик фикирна: “Ибурун вилик зун вуч батлул хъана?” И фикиррик квайла, дишегълиди абурун вилик хъсандиз чранвай гъерен якар,

винел къара алай дуьгъудин аш гъана эцигна.

Итимдини папа хъсандиз нез башламышна. Амма мугъмандин нефес къурана, са затни сиве тваз жезвачир.

Хуьрекар тлунна куьтягъайдалай къулухъ, къапар са патяхъди авуна, папа парчадин перде ахъайна, халичадин винел алаз са итимдин мейит гъана, вичинни итимдин арадал эцигна, къведани шуькль тваларалди гатана, ахпа гъа къачур чкадал эцигна.

Мугъмандиз гъа и къвале месер вегъена, итимни паб чпин утагъдиз ксуз хъфена.

Итимди йиф, ахварни тавуна, гишила ни мекъила акъудна. Экуьнахъ фад къарагъна, вичин ятах галай патяхъ рекъе гъатиз клан хъайила, адан къили садлагъана фикирда: “Акъваз садра, и къвалахдин сир чир тавуна, къвализ хъфин дуьз жадач”.

Экуьнахъ, гъа гадади лагъайвал, лапагар туклуна, и касдив, вичи лагъайвал, тазабур вахкана, рекъе хутадайла, мугъманди суалда: “Я стха, и накъ заз акур къвалахдин себеб вуч тир? Куьне а кесиби кьейила, кучуд тавуна, гатунин себеб вуч хуьрай?”

Гадади лугъуда: - Ваз аквазавани и мал-девлет, и иер дишегъли? Ибурун вири гъа касдинбур тир. Гъакъван аваз, ам вичин мискъивилай гишила къена. Гила адан мал-девлет, иер паб заз амукъна. Зун гъа вьедедани адан папан ашна тир.

И кардин сир чир хъайидалай къулухъ хузаинди, са бубат ятахдивай яргъа хъайила, вичив гъай шейэр гадарна, къвал галай патяхъ чукурна. Гъеле къалив ахгакъ тавунмаз, ада чубанриз эверна: - Тадиз са къадар лапагар, жунгавар хкана, туклуна, кукварна, чехи къажгъанра туна, къуларал эцига! Ашукъриз, манидарриз, къуьлердайбуруз эвера! Къенин ийкъалай чаз гъамиша сувар я.

Чубанар вучдатла чин тийиз амайди акурла, хузаинди вичин гафар мад тикрар хъувуна. Итимдин гафарин ван хъайила, папа хабар къада: - Я итим, ина вуч хъанва, хийирдиз хъуй, ваз и суварар чаз ни къурмиша лагъана?

- Секин хуьхъ, паб, сенфиз заз акур къвалах ваз акурнайтла, чидач, вуна вучдайтла.

- Я итим, гзаф тлалабзава, лагъ, зазни чир хъуй и къвалахдин сир?

- Валлагъ, паб, сенфиз заз акурна, зун кьейила, кучук тавуна, гатадайди. Вири зи мал-девлет масада недайди...

ГАЗЕТ КИЕЛЗАВАЙБУРУН ДАФТАРРАЙ

Вагиф РАМАЗАНОВ

Халкъдин Хазинаяр

* * *
Цай ала цегь тлуьрдан килел,
Гьарам зегьмет ширин жеда,
Нефс пехъи яз ацлай вилел,
Халкъдин лянет къалин жеда.
* * *
Вичин писвал тайин я чаз,
Иви хъваз чан ифирдайла,
Назик макъам, япал зил къаз,
Чидайдаз вет чунгуьрдай я.
* * *
Гзаф рахаз кландатла ваз,
Яб гузни чир хун хъсан я.
Кпул къунвай темпел юкъваз,
Верг илигна, кун хъсан я.
* * *
Мугьман къалин берекат я
лугьуда,
Ая дамах, члехи гьурмет зурба я.
Муаллим хуьруьн гьерекат я
лугьуда,
Илим-булах, вич къвед лагъай
буба я.
* * *
Къабулда вун ви парталдиз
килигна,
Рекъе твада, къимет гана келледиз.
Кесиби ятла, акъудда лаш илигна,
Пул ава вахъ, гьурмет -
ери-бинедиз.
* * *
Буба течиз, ханвал ийиз алахъмир,
Уба течиз, чубанвиле къвалахмир.
Гъуцар патай пай ганва гьар са
касдиз,
Жув лаш ятла, къуллугъ ая
кларасдиз.
* * *
Къенин къвалах гъич вегьемир
пакадал,
Жуван кар на къе бегьемар,
регъят я.
Сар алай туш вечере хайи какадал,
На лугьуди, хипер-малар къегъят я.
* * *
Аш акурла, агатда,
Иштягъ хъсан я касдин.
Лаш акурла, къакъатда,
Къадир чиди кларасдин.
* * *
Я пул кланда куьтягъ тежер,
Я мез кланда ширин тир.
Кесиби чанда, лап эх тежер,
Дердер жеда дерин тир.
* * *
Пирпил хъана тамамдиз,
Къежирайла марфади,
Кесиби фейла гьамамдиз,
Ятар къуна мурклати.
* * *
Канабар авай кафирди
Къелетна лап къадарсуз:
Рекъай физвай фагъирдин
Къил хана къван хабарсуз.
* * *
Яц хътин а итимдила
Итимвал квай яц хъсан я.
Къадир течир етимдила
Гьурмет хуьдай кац хъсан я.
* * *
Са фитнечи хуьруьз бес я,
Са къелечи - куьчедиз.
Са чекмечи къвализ бес я,
Са зуьрнечи - дередиз.
* * *
Члехи мажиб къачудалди,
Гьамбарханад иес хъанайтла.
...Дустагъдин кар атлудалди,
Тарашайбур бес хъанайтла.
* * *
На къуьр яна рекьидалди,
Гъайвандин хам алажмир,
Чрай емиш жагъидалди,
Таран хилер акъажмир.
* * *
Чара касдин мехъерилай
Жуван къвале мел хъсан я,
Алтлушнавай пехъерилай
Лекъре тадай гел хъсан я.

Лга ЭНБЕР

Зи яр я (МАНИ)

Заз жагъанвай къизилдин клус
Сир яз хуьда, тиртла ам мус.
Къакъандавай ягъни намус,
Ам зи клани яр я, дустар!
Яйлах хъиз я цуькведавай,
Машгьурвални уьлкведавай,
Сив шекер хъиз некледавай,
Ам зи клани яр я, дустар!
Зун акурла, юзуриз къил,
Милиз хъуьрез, шадиз гуьгъуьл,
Мани лугъуз жеда билбил,
Ам зи клани яр я, дустар!
Заз чин члурун чидач адаз,
Зи туьнтвални къадач гъич кваз,
Улам чидай дерин, даяз,
Ам зи клани яр я, дустар!
Къвалавай физ, звяда мез,
Клан жеда зун вилерив нез!
Дуьшуьш хъана, акуртла квез,
Чир хуьхъ, ам зи яр я, дустар!

Хьартасви ШАГЪВЕЛЕД

Къалурдач за
Рагъул ятар акъаз къванцин
къвалара,
Вац катзава каф къилеллаз
гъуьлуьхъди.
Гъакъзавач ам вичин гъаркъуь
хвалара,
Ялиз ава зурба гъуьлуь вичихъди.
Эй, Самур вац, вуч аватла рикле ви?
Лугъун тийиз чаз вуна ви сиреркай,
Я дагъ, я раг са затни туш сиве ви,
Хабар туш ваз чи риклевай
хиреркай.
Вун физава гум къилеллаз,
серт хъана,
Катзаватла яраб вун нин гъиликай?
Никай яраб ваз азабни дерт хъана?
Хабар хъана къве пад хъайи
рикликай.
Къве патава ви са хизан - лезгиар,
Рикеллачир азиятар гъанва чаз.
Рагъ алай къуз гузва харци азият,
Акълат тежер гъам-хажалат
хъанва чаз.
Зун лезги я, къалурдач за ажувал,
Накъвар гъидач лекъре вичин
вилерал!
Нифретда за гъар камунал
гъахъсузвал,
Тухудалди халкъди къуна
къуьнерал!
Чи девирдин депутат
Хкъайла, "векил" хъана вун
халкъдин,
Гила чи халкъ "ви векил я", депутат.
Ван хкъезмач я ваз гила
шел-хвалдин,
Чи члуру хъайи гуьгъуьл я вун,
депутат.
На гъар садаз къизилд дагълар
багъишна,й,
Хкъядалди руг хъана чи къвачерик.
Чаз девлетар гафаралди
ахмишна,й,
"Къеж кухтунай" къуру хъанвай
туьтерик.
Сесер гана процентар - лап гъа виш!
Хкъанай вун чна халкъдин векил яз.
Креслодив хъун кумазди вун
вердиш,
Туна вири на чун гъафил, сефил яз.
Накъ цавариз акъудна ви махари,
Сесер къватна, цар илитна
хуьрелай.
Базардин къуз хкъягъайла халкъари,
Ислен юкъуз алатна чун риклелай.

Хкъядалди клусни "дамах" вав
гвачир,
Хуьруьнвийриз гъар садаз
"юлдаш" хъанай.
Хкъягъайла, ерли намус, ягъ квачир,
Са бегъемсуз тапархъан -
угъраш хъана!..

Чешне хъурай

Къвалин пипле акъвазнавай
цийи свас,
Лацувиллиз царцар гузвай чини я,
Экуьвиллиз язва ам лап лацу клаз,
Гуьрчегвиллиз буйдиз къакъан
нини я.
Мубарак хуьй свас гъайидаз,
мубарак,
Бахтлу хуьй куьн, чандин сагъвал
хъурай квез.
Шадвал хъурай куь уьмуьрдин
гъар са къак,
Берекатдин марфар цавай
къурай квез!
Балаяр хуьй адалат, адет чидай,
Акъваздайбур куь гафунин
буйругъда.
Куь уьмуьрдиз гъар къуз
са шадвал гъидай,
Жедайбурни гъамиша
куь къуллугъда.
Чешне хъурай куьн гъа бици
балайриз,
Такуь чпиз уьмуьрда четинвилер.
Къисмет хъурай рушаризни
рухвайриз
Ватан патал зегъметдин игитвилер!
Тахуьй чпиз члуру патай
туьгъметар,
"Ават тавуь" диде-буба фикирриз,
Хкъажна хъиз инсанвиллин къиметар,
Чешне хуьй чеб мад къвезавай
несилриз!

Римма ГЪАЖИМУРАДОВА

* * *
Йифиз-юкъуз рахазва вун,
ахвар атлай къари ян, гъуьл?
Дерт авани эхиз тежер,
даима ви тазва гуьгъуьл?
Свас ятла вун, руш ятла вун,
кланидавай къакъатнавай?
Шехьирдалди гъуьл хъанва вун,
къватнава на накъвар туькьуьл.
Гагъ и къере, гагъ а къере акъазва
ви гур лепеяр,
Вучиз ятла, секин тушир хиялар хъиз
хъанва къе гъуьл.
Рахух жуван дердерикай,
яб гуда за, сабур я зун,
Ацукъда зун ви къерел тек,
ягъ Сейлидиз дерт гвай кфил...

Цацар

Клан хъайила, салам гана, гъил вугуз
Къулан вацун а патаз,
Аклизва чи цаз гъиле,
Чухвазва гъил цацари.
Ашукъ хъана килигзамаз
Хайи чилин иервиллиз,
Аклизва чи цаз виле,
Чухвазва вил цацари.
Цаз квай чавар...
Цаз квай гафар...
Вучиз дуьнья къунва къе ик цацари?
Чи эвердин, чи гъарайдин
Къвезвач жал ван гъуцариз?
Гъик эхзава цавари?
Ава цуцрум чи риклера
Цацар алай чаварин.
Чухвазва рик цацари.
Чи мурад ар элкьуьрна гъик!
Тунва симин цацара?
Гъахъ гъинава, эцигнаван
Лезгидин гъил агакъ тийир къацара?
Цаз квай чавар...
Цаз квай чавар...
Цаз квай гафар...

Демир БЕГ

Чан алай фикурай

✓ Гъейри ксарин межлисар къалин жедай къван зи се-
филвал артух жезва... Яшарин тахсир хътинди я.
✓ Зи намус Босфордин ятара эхъвенач, адаз вичихъ
галай лезги Ватандин ни галатиз кичле хъана.
✓ Вири таб я: анжах хайи накъварини Ватандин кланивили
маймундикай инсан авуна.
✓ Ватанда гъурабатдихъ ялда, гъурабатди Ватан иг-
рами ийида.
✓ Виш йисарин деринрай Эминак гъевес кутадай лезги
халкъ атана.
✓ Дустар мадни мукъва жеда, са тлимил къван яргъал
яшамиз жез хъайитла.
✓ Дуланажагъ артух жердавай нефсинин сергъятарни
гъаркъуь жезва.
✓ Папан архайинвили итимдин темпелвиллиз гъаркъуь
рехъ гуда.
✓ Хъеер садакай садак фидай азар я. Мукъаят жемир!!!
✓ Дуьнья садандини туш, пахмилбур чехирди ачухар-
далди.
✓ Зун виридалайни хъсан заз чидач...
✓ Чаз Халикъди къве чинни къве мез ганва, алчархин
буьгътенрик акат тавурай лагъана.
✓ Зи такабурвал садазни муьтлюьгъзамач, гъакъван ам
зал ашукъ хъанва.
✓ Дертзегълидив хажалатни Халикъ сад хъиз агакъда.
✓ Тежрибадин гуьрарин къилелай уьмуьрда жува рехъ
гайи вири нукъсанар аквада.
✓ Зи вири уьмуьр мехъеррик акъатна: садра чам яз,
амай вахтара кваса яз.
✓ Гъеж дуьз рекъел атайдакай члехи арифдар жеда.
✓ Мешреб сусан жегъиз хъиз я, адал са тлимил къванни
ранг хъана кланда.
✓ Зи дустарин вафалувал абурун папарин разивилелай
аслу хъанва.
✓ Вичи авур харжарихъ шехъдайди садрани лезетдин
есирда гъатдач.
✓ Гъахъ кланидаз бахт жагъидач. Бахт жагъайдаз гъахъ
герек яни?
✓ Завай эхиз жедай пуд кар ава: авахъзавай вацлуз кили-
гиз, ван алаз кузвай цуз килигиз, гъамиша рахазвай зи кайва-
нидиз килиг тийиз.
✓ Чун садни авач дидедин некледилай къулухъ уьмуьр-
дин зегъер дадмиш тавур.
✓ Зун кечмиш хъайила, эвела хабар жедайбур зи бур-
жарни зал буржар алайбур я.
✓ Чи нукъсанар дикъетдивди туплалай авуртла, чи капа-
рал сагъ тежедай куркурар жеда.
✓ Зулун йиферив саралухдин азар гва: там-тар хъипи
ийида.
✓ Чи ахвар хайи йифер зи илгъамдин куьмекчяр хъанва.
✓ Жуваз буржлурни, жув буржлурни дустарин рол-
да къузгъава.
✓ Чи руфун чна гзаф вахтара зирзибил вегъедай пакет
хъиз ишлемешзава.
✓ Гзаф аялар авайдазни, аялар авачирдазни жедайди са
дерт я - аялрин дерт.
✓ Зи нервиар секинардай дарман гъейри касдин чина авай
хъеер я.
✓ Тебиятди зулун шикил члуьгъазва - ам зи автопорт-
ретдиз ухшар я.
✓ Чи зигъин къуьзуь жедай къван чи намусди вич михъи-
дай къазва...
✓ Чалай виридалайни хъсандиз алакьдай кар папал их-
тибар тагъун я.
✓ Жувахъ авайди гъапалди алцумда, чараданди вагонда
гъакъ тийидай хъиз жеда.
✓ Садбур атайла, вири шад жеда; садбур хъфейла, вири
шад жеда.
✓ За авур къван гъуьрметрихъ галаз за риклин чимни
гана. Гила заз чимивал бес жезвач.
✓ Ватандин тлал чир тахъайди ватандиз вафалу же-
дан.
✓ Дуьнья дар хъайила, сурарин накъварални темягъ
фида.
✓ Авай сад я дилиди жеда, я кимиди. Зунни авай сад я...
✓ Чун амач лагъай ван хъайила, чавай хъайи гунагъар
вири тазиятдал къватл жеда.
✓ Зегъетди маймундикай инсан авуна. Бейкарвили мад
инсандикай маймун ийизва.
✓ Зи афоризмайрап шак гъизвайбур вири гъа за хъиз фа-
гъумзавайбур я.
✓ За туькьуьннавай къван такланвилер зи намусди ви-
нел акъуднайтла, абурукай сиркедин вацлар жедай...
✓ Машгьурвални фитне хайи вахар я.
✓ Авачир бахтни амачир чандин сагъвал къведни са те-
гъерда кефсуз жеда.

Гафарин алемдай

Сияпур, гымитил, бугъум, дажал

И сеферда аз лезги члалан кхынра тек-туьк гьалтзавай, саки гафарангари гьатнавачир са шумуд гафунин гьакъиндай веревирдериз кланзава. Лезги эдебиятдин мезрейра мукъвара дуьшуьш хъайи надир гафарик **сияпур, гымитил, бугъум, дажал** акатзава.

Сифте жуван нугъатда малум тир **гымитил** ва **сияпур** гафарал акъвазин. Сад лагъай гафунинхъ "ламувал, лам квай чкадиз, затуниз акъатдай хъахъ" лагъай мана ава. Шаир Фейзудин Нагъиевани и гафунин урус члалан таржума "плесень" тирди тести-кьарзава. Писатель Мурадхан Шихвердиева вичин "Рагъ кьаршиламишзава" эсерда и гаф ишлемишнава: "Ам яшамиз жезвай гымитил авай чилин кьазма хьтин адан квалел ашукъ яни вун?".

Сияпур гафни Самур дередин агъалиризи танишди я. Адахъ "селигъасуз, ментеш, чклайди" лагъай мана ава. И уьлчме существительное, прилагательное хьизни кьабулиз жеда. Дагъустандин халкъдин шаир Арбен Кьардаша "Бахтикьараяр" эсерда и гафуникай менфят кьачунва: "Саилар, це луьгудайбур, кьекъверрагар, набутар, кьарачияр, сияпурар, сиягъар... Авачир жуьре авач".

Бязи нугъатра гьалтзавай **бугъум** гафунинхъ "к'алам, жалгъа" лагъай мана ава. Дагъустандин халкъдин шаир Майрудин Бабаханова туькьурнавай лезги члаланни урус члалан гафарганда и гаф **бугъун** хъиз ва ам **к'алам** гафунин нугъатдин жуьре яз кьалурнава. Зи фикирдалди, им вичихъ са мана ваь, кьвед ва, мумкин я, адалайни гзаф манаяр авай уьлчме я. Дагъустандин халкъдин писатель Къияс Межидован "Дагъларин деринрин булахар" эсерда и гаф гьалтзава: "Сурхай жерягъ хъиз яруни вили хъанвай Алидин метлез, к'вачин бугъумдиз килигна". Искендер Къазиеван "Чуьнгурдикай авазар" эсердани ава: "Туьмерна ада калин бугъумар галай куьруь кьекъвей крчар алай пелез".

Дажал гафунинхъ "тух тежедайди, азгунди, кьанихди" лагъай мана ава. Алим, эдебиятчи Гъажи Гаширова Агъед Агъаеван яратмишунрикай кхьенвай илимдин макъалада дуьшуьш жезва и гаф: "Бегов Бег кьадарсуз кьаних, вил ацун тийидай дажал я". Шаир Агъалар Исмаилован "Шикаят" ширидани и гаф ава: "Куьз дажалар дуьрибурухъ дегишна". М.Бабаханован гафарганда дажал гафунин урус таржума **антихрист** яз кьалурнава.

Чи ватанэгълияр - гъар сана
Машгъур испикви

Чаб яшамиз жезвай чкайра миллетдин тивар анжах хъсан патахъай алемдиз раижзавай, жуьреба-жуьре хилера пешекарвилелди зегмет члугунилай гъейри, халкъдин тарихдиз, члалаз, медениятдиз майилвалзавай, милли ивиррин кьайгъударвалзавай ватанэгълиярни чахъ т'имил авач. Москвада яшамиз жезвай **Максим ЖАЛИЛОВНИ** гъа ихьтинбурун жергедай яз гъисабиз жеда.

Максим 1958-йисуз Сулейман-Стальский райондин Испикрин хуьре дидедиз хъана. Хуьруьн юкьван мектеб, 1983-йисуз С. Орджоникидзедин тиварунинхъ галай Москвадин управленидин институт (гилан ГУУ) куьтягъна. Институтда ада машиностроительный промышленностда АСУП-дин рекъай (автоматизирован

ная система управления предприятием) инженер-экономиствилелди пеше кьачуна.

Къилин образование кьачур жегъил пешекар Волгограддиз рекъе туна. Ана Максим Керимхановича алатрин цехда устарвиле к'валахиз башламишна. Агъзуралди инсанри к'валахзавай "Баррикады" объединенида ада 1987-йисалди устарвиле зегмет члугуна, еке тежриба к'ватна. 1989-1991-йисара адакай механический цехдин, адалай кьулухъ 9-корпусдин (аник алатрин ва термический цехар акатзавай) начальник хъана. Эхиримжи йисара ана экономикадин анализрин отделдин начальник я.

1996-йисуз ада Россиядин гьукматдин кьвалав гвай халкъдин майишатдин академияда идара авунин рекъай консультантин мектебда, 2014-йисуз Санкт-Петербургда международный консалтинговый "АТМенеджмент" компанияда чирвилер кьачуна. 1997-йисара кризисдиз акси (арбитражный) управляющий яз к'валахна. 2000-2007-йисара вичи арадал гъайи компьютерин "Глобалком-сервис" компаниядиз (ООО) регъбервална.

Эхиримжи са шумуд йисуз адакай (пенсиядиз фидалди) Москвада "Завод Электроприбор" ОАО-да маркетингдин отделдин начальник хъана. Алай вахтунда, бизнес-консультант яз, Москвада авай "Business Evolution" (бизнес-эволюция) компанияда к'валахзава.

Къейд ийиз кланзава хьи, пешекар муаллим желб авуналди, Максим Жалилова интернетдин куьмекдалди лезги члал чирунин кардикни, кьилди кьачуртла, вебинарар (онлайн-тарсар) тешкилуник вичин пай кутазва.

Адахъ кьве велел ва пуд хтул ава. Абурун вири Волгоград шегъерда яшамиз жезва. Лайихлу ватанэгълиярихъ сагъвал ва агалкьунар хъурай!

Къез чидани?

Дикобраз пайда хъанва

РАН-дин федеральный ахтармишунрин Дагъустандин центрадин биологиядин ресурсрин прикаспийский институтдин илимдин къилин кьуллугъчи Юрий Яровенкоди Индиядин дикобраз (кьуьгъурдиз ухар, цацар алай гъвечли вагыши) чи уьлкведа пуд чкада, гъа жергедай яз Докъузпара райондин Къурушрин хуьрени пайда хъанвайдакай малумарнава. Пешекардин фикирар "Аиф Дагъустан" чешмеди раижнава.

Дикобраз нек хъвадай гъайванрик акатзава. Ю. Яровенкодиз Дагъустанда и гъайван Докъузпара райондин Къурушрин хуьруьн дагълара жагъанва. Ам гъак'ни Рутул ва Тлярата районрани пайда хъанвайдакай хабар гузва.

Дикобраз неинки Индияда, гъак' Азиядин къиблепатан вири мулкара гьалтзава. Абурун ийфен вахтунда уях уьмуьр кьиле тухузвай гъайванар я. Дагълух чкайрилай гъейри, абурун рик' тамарални ала.

Пешекардин фикирдалди, чи регионда дикобраз

пайда хъун гъвадин шартлар дегиш хъунихъ галаз алакьалу я. Ам кьайивилиз четиндаказ дурум гуз алакьдай гъайван я. Т'уьниз адавай емишар, салан майваяр, набататрин дувулар, техил, жуьреба-жуьре набататрин бертер ишлемишиз жеда.

Дуьньяда

Ислягъ жезва

Алай йисан 7-январдиз Россиядин Президент В.Путин Сириядиз фена ва уьлкведин регъбер Б.Асадахъ галаз гуьруьш кьиле тухвана. Идакай "Новости" РИА-ди хабар гузва.

Асадахъ галаз суьгъбет кьиле тухвай вахтунда В.Путин Сирия гуьнгьуна хтунин, уьлкведин мулкарин битаввал арадал хкунин жигъетдай гзаф к'валахар тамамарнавайдакай лагъана. Гуьруьш кьиле фидалди вилик В.Путин Дамаск шегъердин куьнейра кьекъвена ва адал ислягъ уьмуьрдал хтанвай лишанар акуна.

Б.Асада Россиядин регъбердиз уьлкведиз атунай ва терроризмдихъ галаз женг члугунин карда куьмек гунай чухсагъул малумарна. Къейд ийин, Сирияда граждандяе 2011-йисан гатфариз гатлуннай. Женгерин асул иштиракчияр гьукматдин яракьлу кьушунар ва террористрин клеретлар я. Россияди Асадан тереф хуьзва.

Гзаф аялар авай хизанриз

И мукъвара Федерациядин Советдин Председатель В. Матвиенкоди малумаривал, гьукматди гзаф аялар авай хизанриз пулсуздаказ ва я тахъайтла лап кьезил жуьредин ипотекадин шартлуналди квалер гун герек я. Идакай "Интерфакс" чешмеди хабар гузва.

"Яшамиз жедай квалерин жигъетдай гьукматдин патай куьмек агакьдайдакай гзаф аялар авай гъар са хизанди аннамишдайвал авун герек я. Квалер эцигунин к'валахар гегъеншарун ва гзаф аялар авай хизанар пулсуздаказ квалералди таъминарун лазим я", - лагъана В.Матвиенкоди пресс-конференциядал.

Ада хизанра гзаф аялар хъунин важиблувал къейдна. "Чаз ватандашар бес жезвач. Мумкинвилер авай, экономикадин рекъай еримлу жезвай ихьтин члехи уьлкведихъ кьенин юкьуз бес кьадар агъалияр авач. Уьлкведин махлукъат т'имил хъунин т'ебии себебарни ава. Хизанра пуд ва адалайни гзаф аялар хъун герек я", - лава хъуьну Матвиенкоди.

Ада рик'ел хкайвал, ихтилат физивай месэладиз талукъ сифте камарни кьачунва. Пуд лагъай (ва адалай гзаф) аял хъайила, гьукматди, ипотекадин пай яз, хизанди 450 агъзур манатдин звездин пул кьачунин кьарар кьабулнава.

Ягъунар кьуна

Сифтедай Иракдин рагъак'идай пата Америкадин кьушунар авай Эйн-аль-Асад авиабазадал гьужумуникай малумарнавай. Гьуьгъуьнлай Пентагонди хабар гайивал, гьужумдик америкавийри ишлемишзавай уьлкведин кеферпатан Эрбилдин аэродромни акатна. Идакай "CNN" чешмеди хабар гана.

США-дин оборонадин министерстводи къейднавайвал, Ирандин мулкарай 12-далайни гзаф ракетаяр ахъайна. Гьужумдиз жаваб гун патал Пентагондиз мумкин тир вири серенжемар кьабулиз кланзава. Алай вахтунда ведомстводи хъайи зарар ва барбатвилер ахтармишзава. Бязи чешмейри къейдзавайвал, гьужумрики Иракдин са шумуд агъалидиз, гъак' Америкадин самолетризи зарар хъана. Сад лагъай гьужумдилай кьулухъ Ирандин кьуватри Америкадин объектриз кьвед лагъай сефердани ягъунар кьуна.

Ирандин терефди Америкадин объектриз кьур ягъунар генерал Сулеймани телеф авунай кьисас вахъчунихъ галаз алакьалу авуна. Гъавилай женгинин гьерекатдизни "Азабдик акатай Сулеймани" тивар гана. Гьужумдай жавабдарвал Ирандин армиядин КСИР (Корпус стражей исламской революции) подразделениди вичин хивез кьачуна. КСИР-ди малумаривал, вилегъ аскерри военный Эйн-аль-Асад базадал ракетайрин куьмекдалди агалкьунралди гьужум кьиле тухвана.

Мадни башкъа, ягъунрикайни хасаратвилерикай кьерех хъун патал КСИР-ди США-диз Иракдай кьушунар ахкъудуниз эвер гана. Идалайни гъейри, иранвийрин кьушунри США-дин терефдарризни, эгер абуру чпин базайрилай Ирандин яракьлу кьуватрал гьужум авуртла, талукъ тирвал жаза гун хиве кьуна.

Аккумуляторар гьик' хуьда?

Аккумуляторин технологиядин пешекарди, смартфонар электриводик кутадайла, инсанри рехъ гузвай гьалатлар раижна. Адан фикирдалди, батареяди яргалди кьуллугъ авун патал ам токдикай вахтунда худ хъувун чарасуз я. Электриводик кутунвай телефондин аккумулятордин индикаторди 100 процент кьалурзаватла, яни тамамвилелди зарядка агакьнаватла, ам вахтунда токдикай худ хъувун герек я. "BatterieIngenieur" тешкилатдин директор Д.Шультедин фикирар "Lenta.ru" чешмеди раижнава.

Пешекарди гаджетар йифен вахтунда электриводик кутун тавун теклифнава, вучиз лагъайтла гзафни-гзаф телефонрин сагиб-ривай йифен береда зарядкадин гьал гуьзчивилик кутаз жезвач.

В.Путин - Туьркияда

7-январдиз Россиядин Президент В.Путин Туьркиядиз фена. Стамбул шегъерда кьве президентдин арада кьиле фейи гуьруьш-дикай "Коммерсантъ" чешмеди хабар гузва.

Россиядин регъберди "Туьркиядин сел" тивар алай газопровод ишлемишиз вахъуниз талукъ мярекатдани иштиракна.

В.Путинак ва Р.Эрдоганак США-динни Ирандин араяр кьизгъин хъуни кьалабулух кутунва. Абурун фикирдалди, США-ди Ирандин генерал К.Сулеймани тергунин кьарар кьабулуни а регионда хата-сузвални пайгарвал члугунал гъана. Гъа са вахтунда Иранди, жаваб яз, Америкадин авиабазадал авур гьужумдини четин месэлаяр гъа-луниз куьмекдач, акси яз, а гьерекари цийи алаш-булашвилер арадал гьада. Президентри терефриси сабуру хуьниз, акьулу фикирдал атуниз, дипломатвилелди кьайдаяр ишлемишуниз эвер гана.

Къейд ийин, СМИ-рин векилин иштираквал авачиз кьиле фейи гуьруьшдал президентар мадни хейлин месэлайрикай рахана.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

понедельник, 13 января

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.05 «Заряжайся!» 0+
08.15 «Здравствуй, мир!» 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Путешествие со вкусом» 16+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+).
09.00 Новости. (12+).
09.25 «Доброе утро». (16+).
09.55 «Модный приговор».

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 Новогодний огонек
05.00 «Утро России».

НТВ

04.55 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
07.00 «Сегодня».

ДОМАШНИЙ

06.30 Удачная покупка. (16+).
06.40 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 Настроение.
08.10 Х/ф «Взрослые дети».

ЗВЕЗДА

06.00 Сегодня утром. (12+).
08.00,13.00 Новости дня.
08.20 Х/ф «Старики-разбойники».

вторник, 14 января

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+).
09.00 Новости. (12+).
09.25 «Доброе утро». (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даймокс» (на чеченском языке)

НТВ

04.55 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
07.00 «Сегодня».

ДОМАШНИЙ

06.30 Удачная покупка. (16+).
06.40 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 Настроение.
08.10 Доктор И. (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 Сегодня утром. (12+).
08.00 Новости дня.
08.20,10.05 Х/ф «Шофер поневоле»

среда, 15 января

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+).
09.00 Новости. (12+).
09.25 «Модный приговор».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)

НТВ

04.55 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
07.00 «Сегодня».

ДОМАШНИЙ

06.30 Удачная покупка. (16+).
06.40 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 Настроение.
08.10 Доктор И. (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 Сегодня утром. (12+).
08.00 Новости дня.
08.20 Специальный репортаж. (12+).

четверг, 16 января

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на даргинском языке 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+).
09.00 Новости. (12+).
09.25 «Доброе утро». (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке)

НТВ

04.55 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
07.00 «Сегодня».

ДОМАШНИЙ

06.30 Удачная покупка. (16+).
06.40 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 Настроение.
08.10 Доктор И. (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 Сегодня утром. (12+).
08.00 Новости дня.
08.20 Специальный репортаж. (12+).

пятница, 17 января

РГВК
06.45 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на аварском языке «Поданги памалги заманги» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (16+).
09.00 Новости. (12+).
09.25 «Доброе утро». (16+).
09.55 «Модный приговор».

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
18:30 Мир Вашему дому
18.55 Дагестан спортивный
19.10 Республика
19.35 К 75-летию Победы. Легендарный разведчик

НТВ

04.55 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
07.00 «Сегодня».
07.05 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 6 кадров. (16+).
06.35 Удачная покупка. (16+).
06.45 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 Настроение.
08.10 Д/ф «Актерские судьбы. Татьяна Пилецкая и Юлиан Панич». (12+).

ЗВЕЗДА

06.00 Х/ф «Шел четвертый год войны...» (12+).
08.00 Новости дня.
09.00 Т/с «Крик совы». (16+).

суббота, 18 января

РГВК
07.00,08.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на кумыкском языке 12+
08.00 Мультфильм 0+

ПЕРВЫЙ

06.00 «Доброе утро». (16+).
09.00 «Умницы и умники». (12+).

РОССИЯ 1

08.40 Местное время.
11.20 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 «Утро России». Суббота.

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 Х/ф «Анкор, еще анкор!» (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 6 кадров. (16+).
06.40 Удачная покупка. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

05.50 «АБВГДейка».
06.20 Х/ф «Человек с бульвара Капуцинов».

ЗВЕЗДА

06.00 Д/с Оружие Победы
06.30 Рыбий жбр.
07.00 Х/ф «В добрый час!»

воскресенье, 19 января

РГВК
07.00 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ

05.15 Х/ф «Огонь, вода и... медные трубы».
06.00,10.00,12.00 Новости
06.10 Х/ф «Огонь, вода и... медные трубы».

РОССИЯ 1

05.55 Х/ф «Семейное счастье». (12+).
08.00 Местное время. Воскресенье.

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Центральное телевидение». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 6 кадров. (16+).
06.45 Удачная покупка. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.10 Х/ф «Орел и решка».
07.55 «Фактор жизни».

ЗВЕЗДА

06.00 Д/ф «Владимир Красное Солнышко». (12+).
06.50 Х/ф «Единичка». (12+).

КУЛЬТУРА 13 по 19 января

ПОНЕДЕЛЬНИК
6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры
06.35 «Пешком...» Москва лечебная.

СРЕДА

10.00, 15.00, 19.30, 23.40
Новости культуры. Профилактика.
10.15 «Наблюдатель».

ЧЕТВЕРГ

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
06.35 «Пешком...» Москва лечебная.

ПЯТНИЦА

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
06.35 «Пешком...» Пушкинский музей.

СУББОТА

06.30 Библиейский сюжет.
07.05 М/ф «Оранжевое горпышко».
«Снежная королева».

ВОСКРЕСЕНЬЕ

06.30 Лето Господне. Святое Богоявление. Крещение Господне.
07.05 М/ф «Моугли».

РАДИО

ПОНЕДЕЛЬНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Концерт Народной артистки РД Д.Рагимовой.
ВТОРНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. «У нас в гостях» - Засл. артист РД, Руслан Парвердиев.

Программа гзаурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

Спорт

Экуь къаматдиз бахшна

АЗАДДАКАЗ КЪУРШАХАР КЪУН

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Цийи йисан вилик квай йикъара Махачкъалада, Али Алиеван тварунихъ галай Олимпиадин резервдин спортшколада, азаддаказ къуршахар къунай гъар йисуз тухузвай турнир къиле фена. Акъажунар ачухуниз талукъ мярекатдал шегъердин спортдин, туризмдин ва жегъилрин крарин рекъий Комитетдин председател Марат Ибрагимов адан иштиракчийрин ва мугъманрин тварцихъ чими келимаяр лагъана.

- И турнир къиле тухун хъсан адетдиз элквевена са шумуд йис жезва. Чун мад ва мад сеффера и залда къватл жезва. Акъалтзавай несил патал важиблу кар я: ам Ильман Алипулатован - гъвечидан экуь къаматдиз бахшна тешкилзава. Ада спортда, къелунра вичихъ еке гележег авайди къалурнавай, вичин таяр-тушериз ва вичелай хейлин чехи аялризни ада чешне къалурзавай. Куьне ахтын ксарилай чешне къачун лазим я. Заз квехъ виридахъ агалкъунар хъана, куьне датана куь винел къвалахна, четинвилериз килиг тавуна, агалкъунрин рекъихъ ялна, гъиле къунвай вири крар эхирдалди къилиз акъудуналди, багърийрин риклер шадарна кланзава, - лагъана ада.

Мярекатдал рахай РД-дин къуршахар къунай спортдин федерациядин вице-президент, Олимпиададин категориядин судья Убайдула Османова Али Алиеван тварунихъ галай школада гъазурай къван машгъур спортсменар рикел хкана. Ада и турнирдин иштиракчийрини гележегда Дагъустандин твар машгъурдайдахъ,

абурукай гъасиррин зурба пагъливанар хъунихъ умудлувал къалурна.

Машгъур журналист ва общественный деятель Ильман Алипулатова и турнир вичин хтул Ильман Алипулатов - гъвечиди хайи юкъуз къиле тухузвайди рикел хкана.

- И югъ зун, чи хизан патал перишанди я. Гъар са касдихъ вичин къисмет ава. Халикъди зи хтулдиз анжах 16 йис уьмуьр къисметна. Къилел атай мусибатдилай къулукъ яшамаш жедай къуват жагъурун зун патал виридалайни еке имтигъандиз элквевена. За жуван багърийрихъ галаз санал фонд ачухна. Чун инсанриз куьмек гуз алахъзава. И турнир вучиз азаддаказ къуршахар къунай къиле тухузва лугъуз завай мукъвал-мукъвал хабар къазва. Ильмана спортдин и жуьредин сирер чирзавай. И залда адахъ галаз санал тренировкайра хъайи аялар, адаз вердишвилер гайи тренерар ава.

За жаван спортсменриз яргъал уьмуьрар, зурба агалкъунар хъун, гъа и спортзалда чпин пешекарвилер рехъ башламишай ва зурба куклушриз хкаж хъайи ксарин дережадиз акъатун алхишзава, - лагъана И.Алипулатова.

Нубатдин сеферда къиле тухвай турнирда республикадин жуьреба- жуьре районрай тир 200-дав агакъна спортсменри чпин устадвал къалурна.

Генеральный спонсорар машгъур меценат, общественный деятель Имам Яралиев ва "Возрождение Дербента" фонд тир.

"Лезги газетдиз" акъажунрин тешкилатчийри хабар гайивал, 2020-йисалай турнирдин дережа дегиш жедя. Ильман Алипулатован - гъвечидан экуь къаматдиз бахшнавай республикадин турнир Киблепатан Дагъустандин жуьреба-жуьре шегъерра ва районар къиле тухуда.

Спортдин мастервилин твар къачуна

Хазран КЪАСУМОВ

Мукъвара Санкт-Петербургда самбодай Вирироссиядин мастервилин турнир къиле фена. Ана уьлкведин жуьреба-жуьре субъектрай атанвай 120 спортсменди иштиракна.

Турнирда 82 килограммдин заланвилей вичин ери-бине Къасумхуьрелай тир, Санкт-Петербургдаин военный физический культурадин институтдин 5-курсунин студент **Ибрагим КЪУРБАНОВ** май-дандиз экъечна. Вад касдин винел инанмишвилелди гъалибвал къачур чи ватандашди турнирда 1-чка къуна ва РФ-дин спортдин мастервилин твар къачуна.

Къейд ийин хъи, Ибрагим Къасумхуьруьн 2-нумрадин юкъван школада къелзавай йисара райондин самбодинни дзюдодин ДЮСШ-да спортдал рикливай машгъул хъана. Ада Дагъустан Республикадин квенквечивал патал самбодай тухвай акъажунра - 1, СКФО-дин чемпионатда 3-чкаяр къуна.

Санкт-Петербургда ада вичин устадвал тежрибалу тренер, 2 сеферда дуьньядин чемпион Сергей Кириухинан гъилик хкажзава. Ибрагим Санкт-Петербургда шегъердин, Ленинградский областдин чемпион, Вирироссиядин гзаф турнирин гъалибчи ва призер я.

Алава хъийин хъи, Ибрагим чемпионрин тухумдай я. Ик1, адан дах Юрий - самбодайни дзюдодай спортдин мастер, имияр тир Рамазан ва Тельман пешекарин арада дуьньядин чемпионар, чехи стха Аслан жуьреба-жуьре женгерай 4 сеферда дуьньядин чемпион я. Акъазвайвал, Ибрагим тухумдин кар уьзгъадаказ давамарзава.

РФ-дин спортдин мастервилин твар мубарак авуналди, чаз Ибрагим Къурбановахъ спортдин рекъе мадни еке агалкъунар хъана кланзава.

Дин

Къуръандин илимдилай сифтегъан малуматар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ, диндин рекъий алим

(Эвел - 2019-йисан 50-52 ва 2020-йисан 1-нумрайра)

4. "Муташабигъ" (яни сад хътин са шумуд мана авай, гъар сад абуркай а аятдин гъакъикъи мана хъуниз дуьз къвезвай ачухсуз) аятар элквевена "мугъкам" (яни, мягъкем, ачух манадин) аятрал хкана кланда. Винидихъ къейд авурвал, Пак Къуръандин са аятри маса аятриз "тафсир" гузва. Къуръандин чехи пай аятар "мугъкамбур" я. Амма "муташабигъ" аятарни ава. Мумкин я са бязи инсанар абурун гъавурда дуьз гъат тавун. Ахтын аятар элквевена "мугъкам" аятрал хкуни абурун манадин гъавурда гъатиз ва манаяр ачухариз куьмекда.

Гъакъикъатда Пак тир Аллагъди лугъузва: "Имранан хзан" сурадин 7-аятда (мана): "Ам я - (авудна) ракъурнавайди вал Ктаб (Къуръан), ава ана "(мягъкем) ачух манадин" аятар чеб Ктабдин "диде (асул)" тир ва масабурни (аятар) - "(сад хътин са шумуд мана авай, гъар сад абуркай а аятдин гъакъикъи мана хъуниз дуьз къвезвай) ачухсузбур". Ва чпин риклера (дуьзвиликай) "майил хъун" (къерехдиз экъечун) авайбур, абур ада авай «(сад хътин са шумуд мана авай) ачухсузвал авайбур» табиий жезва, фитне тлалабиз (тваз) ва адан баян тлалабиз (чпин гъевесрихъ къадайвал), ва адан баян са Аллагъдилай гъейри садазни чизвач. Ва «(Ктабдилай) дерин чирвилер авайбур» (чирвилера мягъкембур) лугъузва: "Чун адахъ инанмиш я, вири чи Раббидин патай я". Ва рикел гъана менфят (ибрет) къачуда (насигъатдилай) - анжах акъулдин сагъибри".

5. Алемдихъ (дуьньядихъ) галаз алакълалу аламатри (лишанриз) баян гудайла субут хъанвай илимдин гъакъикъатар къабулун (куьмекчивал яз къачун), Пак Къуръандин тафсирда (инсаниятдин) илимдин чирвилер тун тавун (Къуръандик ада виче авачир манаяр кутан тийидайвал).

6. Чуру баянар гуникай (аятриз) мукъаят (яргъаз) хъана кланда. Чпи Аллагъдин келимайрин манаяр михи Шариатдин гъакъикъатдивай яргъаз ийидай (диндин къайдарихъ галаз дуьз текъведай) ва (чпи) араб члалан къайдаяр члурзавай.

Пак Къуръандин еке аламат Пак Къуръан Аллагъ-Тааладин гафар я. Ана авай аятрихъ, келимайрихъ мана-метлебдин жигъетдай авай хътин тамамвал, гуьрчегвал, гужлувал инсанривай арадал гъиз жедяч. Аллагъ-Таалади лугъузва: "Гъуд" сурадин 1-аятда (мана): "Алиф. Лям. Ра. И Ктаб, вичин аятар лап тамамарнавай, ахпани баян ганвай - Камаллудан, Вири Хабар Авайдан патай я".

Мушрикар (яни, мажусияр) инсанар Къуръандин асул бинедин гъакъиндай шаклувилик кутаз гзаф алахъна. Инсанар Пак Ктабдин гъакъикъатдивай яргъаз хъурай лугъуз, абур таб-гъилледиз рехъ гана, къундармаяр теснифна. И макъамда Аллагъди абуроз (эгер абур гъахъ ятла) Къуръандиз тешпигъ авай зат1, гъич тахъайтла, адан цудай са пай къван ва я са сура къван шей чпин патайни гъуниз эвер гузвай аятар ракъурна. И кардин вилик абур ажуз хъана, мажусийрилай и кар

ийиз алакъланач. Эхирни абур Къуръан (чпин) араб члалал ятлани, адаз ухшар авай ва я гъам хътин зат1 гъиз тежедай-дан члалахъ хъана, Пак тир Аллагъди лугъузва: "Йунус" сурадин 38-аятда (мана): "Я тахъайтла абур лугъузвани: "Ам ада (пайгъамбарди) туькълурнавайди я". Лагъ: "Гъваш (куьне) адаз ухшар авай са сура къванни, ва эвера Аллагъдилай гъейри, квевай алакълдайбуруз (виридаз, квез куьмекдиз) эгер куьн гъахълубур ятла".

Пак Къуръанди ачухдиз малумарна (виринра ван туна): вири инсанарни жинарни адаз ухшарди гъунин карда ажуз жедя, гъатта абур сад-садаз куьмекчияр хъайитлани. Аятдин мана: "Лагъ: "Эгер инсанар ва жинар къватл хъайитлани, и Къуръан хътинди туькълуриз, гъатта абур чеб чпиз куьмекчияр хъайитлани, абуровай гъам хътинди гъиз жедяч" (сура "Иуфен сиягъат - 88").

Пак Къуръан еке аламат я, вучиз лагъайтла ам Аллагъдин келима я ва махлуькатрин гафар адаз ухшар туш. Адан аламат ва делил ана авай гафара, аятра, члала, баян гуьнни жуьрейра, фасагъатвиле, гъахълу хабаррани къисайра, къанунра, шариатдин эмиррани къадагъайра, инсандин руьгъдиз ва чандиз ийизвай къуватлу таъсирда, илимдин зурба гъакъикъатра ава.

Жуьреба-жуьре илимрай ахтармишунар тухузвай гъикъван алимар Къуръан абуроз илимдилай раханвай къайдади гъейранарна, та-жубарна! Вири и гъерекатри Къуръан инсандин ваъ, инсанрин Халикъдин гафар тирди тестикъарзава.

Багъа Къуръанда Аллагъ Сад тирди, Адан яратмишунар гзаф зурба, дерин, зериф тирди къалурзавай хейлин аятар, келимаяр ава. Аллагъ-Таалади лугъузва: "Баян гана ачухарнава" сурадин 53-аятда (мана): "Ва къалурда Чна абуроз Чи делилар (аламатар, лишанар) гъар са патахъай (цавара, чилел), ва чпин чанарани, та абуроз ам (Къуръан) гъахъ тирди ачухдиз чи жедалди. Ва бес тушни (абуроз), ви Рабб гъар са шейнал Шагъид тирди?"

Пак Къуръандин манаяр таржума авун

Таржума гафар са члалай маса члалаз элквеврун я. Ам асант къвалах туш, вучиз лагъайтла гъар са члалаз вичин къетлен къайдаяр ава. Таржума ийидайла, тайин са члалан келимайри къалурзавай манаяр хуьн четин кар я.

Адетдин са текст, рахунар са члалай маса члалаз элквеврундайла, гъикъван четин жезватла, Къуръанда авай гафарин манаяр маса члалаз таржума авун генани четин я. Вучиз лагъайтла, Къуръан, винидихъ къейд авурвал, Аллагъдин келима (гафар) я, Ада авудна ракъурнавай араб члалал. Къуръандин вири манаяр бегъемвилелди чир хъанва ва я Къуръандин гафар, араб члала авайвал мана хвена, маса члалаз элквеврун жедя лагъана тестикъардай инсан авач. Ам мумкин кар туш.

Пак Къуръан (адан манаяр) таржума ийиз четин ятлани, мусурманрин алимири, чилел алай халкъарив абур рахазвай члалал Къуръан ва адан "рехъ" (кар) агакъарун лазим тирди тестикъарзава. И карни анжах таржума авунин нетижада къилиз акъудиз жедя.

(КъатI ама)

Диндин месэлайриз талукъ суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

"Лезги газетда" диндин пак кхъинар жезва. Гъавилей ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакъадин ва массовый коммуникацийрин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

М. ЖАЛИЛОВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакъадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральный кьул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация
авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туькуьр хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур эл-
къвена вахъузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикирар сад тахъун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
ала гъанвай делирлин дуьзвиллин ва керчек-
виллин патакъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин квал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахъудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахъана - 17.30

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6276

И лишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбуьр я.

Икъван яшар хъанвайбуьру келрай
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкъала
БНК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Мубаракрай!

Сулейман-Стальский райондин Кварчагърин хуьре яша-
миш жезвай зегъметдин ветеран, яргъал йисара "Комму-
на" совхоздин къилин экономиствиле кьуллугъай уstad,
Чехи хизандин къил, хуьре, магъалда гуьурметлу инсан
ВЕЛИХАНОВ Велиханаз:

Яшар ухиар я къашиариз,
Акъуднава вун артиариз.
Асайиш чи вилик туьхуз,
Хунчадиз ам мерд ухиариз.

Киче тушиз зегъметдихъай,
Девир а ви дикъетдик квай.
Хуьрни, квални варлу
хъана,

Гъар са патай
гуьурметдик ква!

Фенач гъич са югъни бада,
Хкажна чи къисмет-къадар.
Мадни гудай яшара ваз
Къумек хъурай Чехи Худа!

ВИ 80 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ ТЕБРИКЗАВАЙ РУХВАЯР, РУ-
ШАР, СУСАР, ЕЗНЕЯР, ХТУЛАР, ПТУЛАР,
ВИРИ БАГЪРИЯР.

Эритреяда Россиядин Федерациядин посол ЯРАГЪ-
МЕДОВ Азим Алаудиновичаз армиядин генералвиллин
чин ганва лагъай хабарди чак шадвал кутуна.

Садни кьвед туш чи миллетдикай къецепатан гьуку-
матра авай Россиядин посольствовайра кваллахзавайбуьр.
Абур тамам са десте ава : Михаилев Энвер, Къурбанов
Нариман, Амирбегов Элчин, Агъаметов Тимур, Баглиев
Мурад, Забитов Магъамед-Саид, Рамазанов Сабир. Сагъ-
рай чеб!

1999-йисан зулуз Международной бандитрин клер-
тар тергдайла лезги журналистрини хци къелемдалди
зегъмет члуьна. "Лезги газетда" а вахъунда герек мате-
риалар чап авур Мердали ЖАЛИЛОВНИ Алаудин ГЪА-
МИДОВ "Международной бандформированияяр кукъва-
райдалай инихъ 20 йис" медалриз лайихлу хъана. За абу-
рузни шабагъяр мубаракзава.

АБДУЛАШИМ ГЪАЖИМУРАДОВ, МУБЪГЪВЕРГАНВИ

Кроссворд

Туькуьрайди - К.КЪАЛАЖУХВИ

1					2
	3	4		5	6
					7
	8	9		10	
11	12		13		14
			16		
	17				18
			19	20	
			21		

СУЛААР: 1. Мектебдин са "утагъ". 2. Къиникъ. 3. 1945-йисуз ге-
нерал-майор лагъай чехи твар гайи лезги (фамилия). 4. Чалан машгъур
алим Талибован твар. 5. "Куьре члал" ктаб кхъей урусрин машгъур
алим. 6. Итимдин твар. 7. Гафунин мана-метлеб. 8. Спортдал машгъул
жедай чка. 9. Чехи агалкунриз килигна гудай шабагъ, лишан. 10.
Винелай алуқдай партал. 11. Хипен хамунин баплах. 12. Гьикаятчи
Мегъамед Ведихан повесть. 13. Гъуьруькай арадал гьидай зат. 14.
Экв. 15. "... келун я зи метлеб" (Стлал Сулейман). 16. Аялдин кьугъунаг.
17. Хипери ял ядай чка. 18. Лезги члалан галкьурунин союз. 19. Къе-
къуьнин тегъер. 20. Дамарра жедай зат. 21. Куьлуь цацарин вал.

Нумрадиз шиир Жуван "Лезги газет" аваз

Нариман КЪАРИБОВ

Мецел ширин шуьрбет алаз,
Жуван "Лезги газет" аваз.

Гъам чехиди, гъамни
гъвечид,
Михъиз хуьзвай лезги члал чи,
Лугъузва вахъ элкьуьрна
чин,

Тирвилляй чи дамах, абур,
Хуьн чна ам, ша, такабур,
Тимил тийин кхъизвайбуьр,
Гъа икь лугъун сада-садаз,
Жуван "Лезги газет" аваз.

Жен чун мадни савадлу яз,
Жуван "Лезги газет" аваз.

Гурлу хъана илгъамдин дем,
Вине къуна чарни къелем,
Ийиз жуван буржи бегъем,
Зани зи гаф лугъузва ваз,
Вун - чи "Лезги газет" аваз!

Клантла квалле, клантла кимел,
Багъа зат! хъиз къуна гъиле,
Келлиз анай гъар са жуьмле,

Цийи ктабар "Легъзе"

Чи мухбир

Алатай йисуз Сулейман-
Стальский районди 90 йисан
юбилей кьейдна. Шаир ва муал-
лим Абдул АШУРАГЪАЕВА
"Куьредин ярар" чапханада и
райондиз ва камалэгъли шаир
Стлал Сулейманаз бахшнавай
эсеррикай ибарат кьелеч ктаб
чапдай акъудна. Ана шиирар,
позма ва макъалаяр гъатнава.
Абдул Ашурагъаев Дагъустан-
дин лайихлу муаллим, РФ-дин
умуми образованидин сейли
къуллугъчи, Мегъамед Гъажие-
ван тварунихъ галай премиядин
сагъиб я. Ада Хив райондин Фи-
ригърин мектебда хайи члалани
эдебиятдин тарсар гуз гзаф йи-
сар я. Муаллимди яратмишун-
рал аяларни желбзава. Нетижа-
да алатай йисуз аялрин яратми-
шунрикай ибарат "Сифте камар"

твар алай квалтални арадал
атана.

Цийи ктабдин чехи пай
"Легъзе" позмади кунва. Ам
арифдар Стлал Сулейманан
къисметдикай, умуьрда адан
кьилел атай дуьшуьшрикай
кхъенвай са шумуд паюникай
ибарат я. Къуй автордихъ ярат-
мишунра мадни агалкьунар хъу-
рай!

Зарафатдин агъвалатар

Гъасан ГЪУБЪСЕЙНОВ

Къисмет авач

Чи базарриз маса уьлквей-
рай гъизвай емишрихъ дарман-
рин пис ни жеда лагъайла, цийи
йисни яз акурди, за чи ерийрин
са ящик ацай дадлу ичер къачу-
на. Гъаваяр хуьтуьлзаваз акур-
ди, ящик гъаятда, къуншидихъ
галай патан цлан клане, къурук
ахъаз эцигна.

Эхирни калери, зи клевивал акур-
ла, чпин рикъай гъелгъя къуна:
"Шкъакъ!... Ви ичериз чна ийи-
дайди ийида...", - лагъана, тумар
къекъуьрна, квилер галтадна,
чпин гъаятдиз наразивилелди
гъахъ хъуьуна.

Ичерин атирдин ниэдикай
къуншидин калеризни хабар
хъанвай хътинди тир. Икъван
гагъди, зун варцел алаз, зав га-
тлум тийизвай гъайванри а юкьуз
"му-у" ийиз, завай са вуч ятлани
талабзавай. Зун гъавурда акъун
таврла, мад "му-у" хъийизвай.

"Лезги газет" вахъуз зун жуь-
мя йикъан нисинилай гуьгъуьниз
станциядик хусуи машиндаваз
физва. И арада кайвани варар
агализ геж хъана. Къайгъудик
квал гъайванри чпин пас къена.
Ичер вири тлуьна.

Еке кар хъанач хьи! Мусур-
манри лугъудайвал, къисмет
авачирди сивяйни аватда.

Къисметдай акъатнач

Цийи йисан суфрадик гъар
жуьредин няметар хъун патал за
чехи, хуруда "галстук" авай
къве йисан лацу уьндюшка-клек
хуьзвай. Ада ичерин клусар, хур-
мадин цилер, кичикар регъятда-
каз туькьуьндай. Къушра, тух
хъайила, гардан, къил яру авуна,
нер яргъиз куьрсарна, цакулар
ахъайна, луваривди чил чухваз,
чархар ягъиз, зи гуьгъуьл ачу-
хардай.

ла, зи япа авай ван артухардай
аппарат чилел аватна. Уьндюш-
кади аппарат туькьуьнна. Къуш-
рав ажал са йикъан фад агакъ-
на. Аллагъдиз шукур, герек алат
къисметдай акъатнач. Аппарат-
ди кваллахзамай.

И юкьуз, за адаз твар гудай-

Цийи йисан зарафатрин
дуьшуьшри, кенеф квадар таву-
на, сабур хвейила, къунширихъ
галаз, жуван квалле ислгъя, къал
квачир умуьр тухуз жедай уму-
дар артухарзава.

Мегъарамдхуьруьн райондин Гилийрин хуьруьн администра-
цияди зегъметдин ветеран, муаллим ва насигъатчи
Къазимегамед Агъмедович АГЪМЕДОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакъалу яз, адан хизанриз, муькьва-
къилийриз ва хуьруьн жематдиз башсагълугъвал гуьза.